

Filatelistengroep
HET BALTISCHE GEBIED

Filatelistengroep 'Het Baltische Gebied'

Lidmaatschap

Volledig digitaal

€ 25,00 per jaar

Met gedrukt blad

€ 40,00 per jaar

Voorzitter

R.W. van Wijnen

Karthuizerstraat 31

6824 KA Arnhem

tel. 026 3513484

voorzitter@hetbaltischegebied.nl

Penningmeester/Secretaris ledenadministratie

H.W.A. Pijpers

Nederlandlaan 42

2711 JA Zoetermeer

tel. 06 53171208

secretaris@hetbaltischegebied.nl

penningmeester@hetbaltischegebied.nl

Opmaak/redactie 'Het Baltische Gebied'

J. Kaptein

Reigerskamp 705

3607 JP Maarssen

tel. 0346 574418

redactie@hetbaltischegebied.nl

Beheerder bibliotheek

O. Petri

Brugakker 3640

3704 LP Zeist

Tel. 030 6950735

bibliotheek@hetbaltischegebied.nl

Erelid

A.C. de Bruin (1940-2015)

Bankgegevens

IBAN: NL95INGB0003243251

BIC: INGBNL2A

"Het Baltische Gebied"

te Zoetermeer

HBG op Internet

www.hetbaltischegebied.nl

INHOUDSOPGAVE

- 2 **Beste mensen...**
Ruud van Wijnen
- 3 **Verslag 84^e bijeenkomst 16 maart 2024**
Olav Petri
- 4 **De Letse gelegenheidsblokken, 1938 en 1939: een aantal opmerkingen en ontdekkingen**
Yehoshua Eliashiv
- 9 **Aanwinsten en vondsten**
Ruud van Wijnen
- 10 **Post uit Kaunas, een bijzondere Litouwse stad : deel 3B 1918-1940**
Jan Kaptein
- 16 **RĪGA 1 – 9, dagtekenstempels vanaf 1940.**
Ruud van Wijnen
- 25 **Bladeren 9**
Jan Kaptein, Keimpe Leenstra
- 26 **Per luchtschip of per katapultvliegtuig over de Atlantische Oceaan?**
Thomas Löbbbering
- 29 **De filatelistische tweeling, aflevering 8**
Ruud van Wijnen
- 30 **Een dramatisch stuk postgeschiedenis (niet eens een envelop!)**
Raimundas Marius Lapas
- 34 **Post uit Letland naar Duits Oost Afrika. Wie uit Letland krijgt die brief?**
Olav Petri
- 36 **Een kaart uit het heerlijke Majori**
Olav Petri
- 37 **Aanwinsten en vondsten**
Jan Kaptein
- 38 **Walk, Valk, Valga, Valka**
Ruud van Wijnen, Jan Kaptein
- 44 **Verzamelaars in hun natuurlijke habitat II**
Drs. P. Interparus
- 46 **Terugkomen op**
Jan Kaptein, Olav Petri
- 47 **Voor u gelezen**
Jan Kaptein, Olav Petri, Ruud van Wijnen

Bij de voorplaat: Ansichtkaart
Valka/Valga: de grens. Naar Tallinn.
Meer over Walk, Valk, Valga, Valka: p. 38.

BESTE MENSEN...

Ruud van Wijnen

In de zomer bevinden zich veel verzamelaars niet al te vaak in hun natuurlijke habitat, andere bezigheden lonken: op vakantie, uitstapjes met de kleinkinderen, tuinieren of “niksen” onder een parasol en dit jaar ook nog genieten van de Olympische Spelen. Zelf fietste ik twee weken langs de Maas, van de bron bij Langres tot aan Namen. Fietsend door Franse stadjes zie je nog regelmatig winkeltjes met “brocantes et antiquités”, zo ook op onze rustdag in Verdun. Vanwege de slagvelden uit de Eerste Wereldoorlog in de omgeving met vele “militaria”, maar ook met een aantal albums met ansichtkaarten. Ik kocht er twee uit 1903 en/of 1904, niet alleen van plekken die we hadden bezocht, maar ook omdat beide stempeltjes vragen oproepen. Ik beeld ze hierbij af, aan u om de vragen te stellen (**afb. 1 en 2**). “Onderweg-filatelie” en beide kaarten worden opgenomen in een album met dingen die ik eigenlijk niet verzamel.

In meerdere korte bijdragen in dit nummer veel aandacht voor dagteken-stempels. Te beginnen bij de inhouds-opgave, dan een zwart blokje en verderop bij het bladeren en tenslotte ook bij de tweeling op de boot. Ook in het artikel van Ruud van Wijnen over de postkantoren Riga 1-9 staan de daar in de jaren 1940-1947 gebruikte stempels centraal en datzelfde geldt zeker ook voor deel 1 van “Walk/Valk/Valka/Valga”, het begin van een reeks over de Lets-Estse grensplaats die Ruud en Jan Kaptein voor ogen hebben. Ondertussen vervolgt de laatste “gewoon” zijn artikelen over Kaunas, ditmaal met ondermeer firmabrieven en post van ambassades en consulaten.

Voor afwisseling zorgen vier andere auteurs. Yehoshua Eliashiv beschrijft het tweede Letse blok dat in 1939 met een opdruk werd uitgegeven en Thomas Løbbering vraagt zich af of een in 1937 van Tallinn naar Bogota verzonden brief per zeppelin of per katapultvlucht over de Atlantische Oceaan werd vervoerd. Je ziet ze niet veel, maar Raimundas Marius Lapas

laat een bijzondere zien: een monster zonder waarde in de vorm van een kartonnen filmdoosje van het merk Ciné-Kodak uit 1940.

Olav Petri houdt van ontrafelwerk en dat doet hij ditmaal met een brief uit 1913 naar Duits Ost-Afrika, het huidige Tanzania. De adelsfamilie Von Campenhausen speelt een belangrijke rol in het verhaal.

Aan het einde van dit blad keert een medelid weer terug naar zijn natuurlijke habitat om te postzegelen. Maar eerst de reiswas strijken!

Afb. 1

Afb. 2

Contributie per 1 januari 2025

In de bijeenkomst van 16 maart 2024 is het contributievoorstel van het bestuur unaniem aangenomen.

Met ingang van 1 januari 2025 bedraagt de contributie:

1. Volledig digitaal lidmaatschap € 25 per jaar
2. Lidmaatschap met gedrukt verenigingsblad € 40 per jaar (voor alle landen)

Der Beitragsvorschlag des Vorstands wurde in der Sitzung vom 16. März 2024 einstimmig angenommen.

Ab dem 1. Januar 2025 beträgt der Beitrag:

1. Vollständige digitale Mitgliedschaft 25 € pro Jahr
2. Mitgliedschaft mit gedrucktem Magazin 40 € pro Jahr (für alle Länder).

In the meeting of March 16, 2024, the membership fee proposal of the board was unanimously adopted.

As of January 1, 2025, the membership fee will be:

1. Full digital membership €25 per year
2. Membership with printed magazine € 40 per year (for all countries)

◀

Olav Petri

Voorzitter Ruud van Wijnen opent de bijeenkomst en constateert dat we internationaal zijn. Leden uit België, Duitsland, Friesland waren aanwezig. Bericht van verhindering ontvingen we van de heren Torsten Berndt, Jan Bisschops, Yehoshua Eliashiv en Gerd Vogel. Er waren 13 leden aanwezig.

Bestuur

Er is een nieuwe drukkerij gevonden, de oude stopte. Hans Pijpers in Zoetermeer en Ruud in Arnhem deden hun best om een vervanger te vinden, het werd Arnhem. De kascommissie, de heren Jan Willem Hamel en Keimpe Leenstra, deed zijn werk, bevond de kasboeken perfect in orde en onder applaus werd de penningmeester gedechargeerd. Toelichting bij de financiële stand van zaken was vooraf al per email gecommuniceerd. Eindelijk een lidmaatschapsverhoging, ooit moest het ervan komen en we kunnen weer jaren verder. Toekomstbestendig is HBG beslist! De incidentele inkomsten door een percentage van de verkoop van een collectie en van de bibliotheek zijn bij hun einde aangeland. Digitaal kost voortaan 25 euro en op papier voor iedereen hetzelfde, 40 euro. Dit laatste mede dankzij de assistentie van Thomas Löbbering die zijn best voor ons doet bij de post in Duitsland.

Tijdschrift

Jarenlang hadden we telkens een artikel met een knipoog. Dat gaan we opnieuw doen: "Verzamelaars in hun natuurlijke habitat". Filatelisten in het wild z gezegd. De eerste aflevering staat in nummer 84, aan de volgende beschrijving wordt gewerkt. Geheel anoniem voor anderen kan men zich melden bij het Bestuur.

Rondvraag

Thomas vertelt over de jaarlijkse bijeenkomst van de Arge Baltikum in een groot sportcomplex bij Hennef in de buurt van Siegburg. Altijd in mei

Afb. 1 Met Lets stempel RIGA 7 ontwaarde Duitse pakketkaart uit 1944.

en tegen aantrekkelijk vol pension. Iets om eens in de agenda te noteren. Heen en weer in één dag is te veel van het goede. Je kunt er een leuk lang weekend van maken in een bosrijke omgeving aan de Sieg en vlak bij de Rijn en de Drachenfels.

Presentatie

Ruud vertelt over de postkantoren Riga 1-9, te zien in de stempels en aantekenstrookjes. Hoe het vanaf 1940 verder ging. Zo'n verhaal over al dan niet gekapte stempels, gebruik van originele Letse stempels door sovjets, door Duitsers, opnieuw door sovjets, hebben een veel breder bereik dan ons verzamelgebied. Vergelijkbare zaken doen zich ook elders voor. Hoe lang bleef men in Indonesië de oude Nederlandse stempels gebruiken? Wat deden de Baltische staten in 1990-1992 met hun stempels met hamer en sikkel? En Belarus? En Kazachstan of Armenië?

Maar ook in naoorlogs Duitsland valt wat te vinden, want de woorden Hauptstadt der Bewegung verdween en alleen de naam München bleef over. Tsjechoslowakije 1945 biedt veel. Ruud memoreert dat er in Riga een kantoor nummer 8 heeft bestaan, bewezen via een nummerstrookje voor pakketten, maar ze hadden geen eigen stempel. Zoek s.v.p. verder! Bij de tweede sovjetbezetting verschenen de kantoren 10, 11, 12 en 13. En zo gebeurde er meer in latere jaren. Post uit de sovjetperiode heeft wat te bieden, niet weggooien!

Veiling

Op zijn niet te overtreffen wijze wist veilingmeester Ruud de meerderheid van de kavels aan de man te brengen. En zo heeft iedereen weer wat te doen op de zondagmiddag.

DE LETSE GELEGENHEIDSBLOKKEN, 1938 EN 1939: EEN AANTAL OPMERKINGEN EN ONTDEKKINGEN

Yehoshua Eliashiv

De niet verkochte “Bouwfonds” blokken uit 1938 werden een jaar later voorzien van een opdruk met de jaartallen 1934 en 1939 en de datum 15/V.

Deel 2: Vijf jaar Ulmanis regering

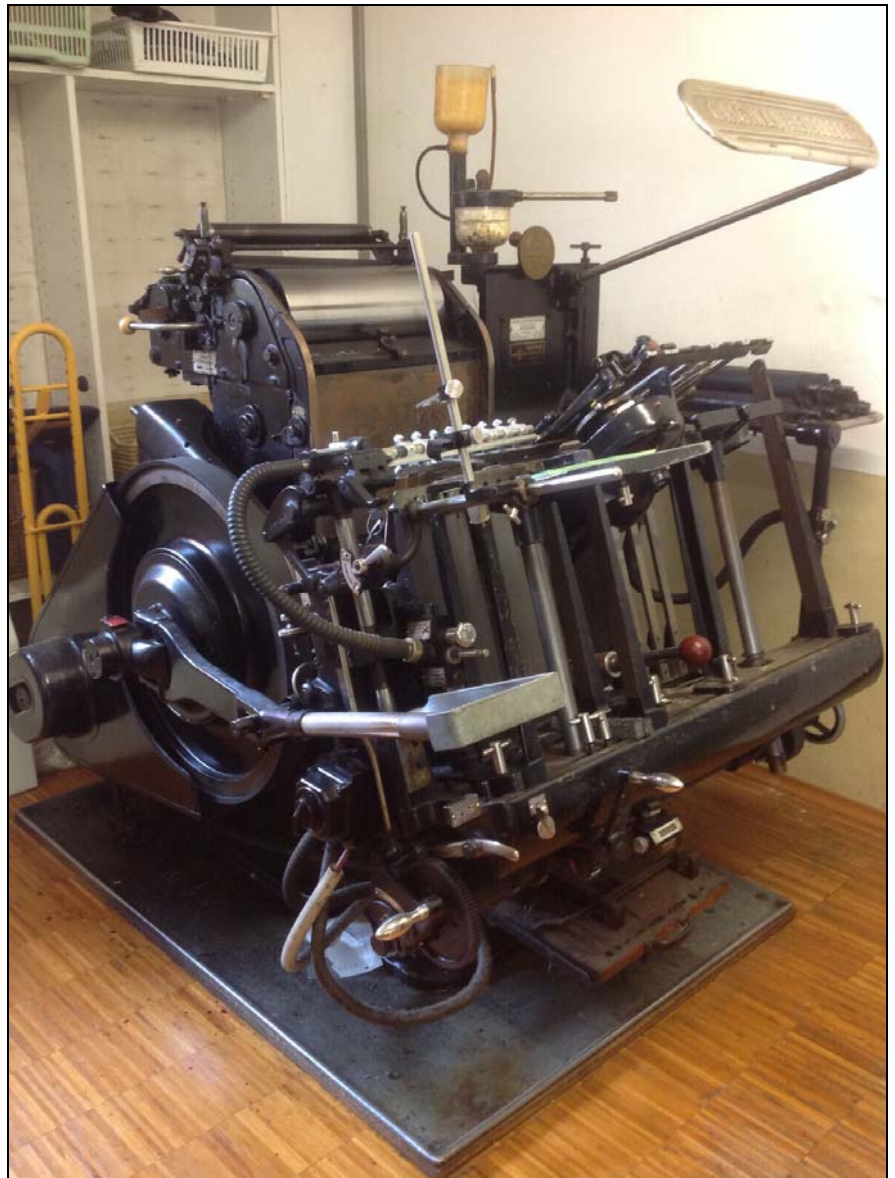
Inleiding

In hun onvolprezen boek “The Postal and Monetary History of Latvia” schrijven N. Jakimovs en V. Marcilger op bladzijde 3-52 dat het eerste blok werd uitgegeven in een oplage van 40.000 stuks en dat op 13 mei 1939 hetzelfde blok opnieuw werd uitgegeven met een opdruk ter gelegenheid van het 5-jarig bestaan van de regering van president Ulmanis. De jaartallen 1934 en 1939 werden links en rechts van het landswapen gedrukt en tussen de zegels verscheen de datum 15/V. Tenslotte vermelden de auteurs dat 60.000 blokken werden uitgegeven (lit. 1).

Deze informatie is enigszins verwarrend. Van het eerste blok werden in 1938 namelijk 100.000 exemplaren gedrukt, waarvan er 60.000 onverkocht bleven. Deze laatste werden een jaar later van een opdruk voorzien. Er is dus geen sprake van een nieuwe druk. Hoewel in meerdere catalogi 13 mei 1939 als eerste dag van uitgifte wordt vermeld, heb ik nog nooit een afstempeling van voor 15 mei 1939 gezien.

Het opdrukproces

Voor de medewerkers van de drukkerij was het een hele opgave om het grote aantal kleine en al gegomde velletjes van een opdruk te voorzien. Het lag voor de hand om daarvoor te kiezen voor de kleine “Tiegel”-drukkers van het Duitse bedrijf “Heidelberg” (afb. 9). De kleine velletjes konden er in deze pers namelijk één voor één ingelegd worden. De gom op de achterzijde zorgde echter voor een probleem omdat die

Afb. 9

de velletjes kromtrok. Om ze plat te krijgen gebruikten de drukkers een mechanische pers met een soort rechthoekig frame. Op vele velletjes zijn daarvan duidelijk zichtbare sporen te zien (afb. 10). Deze onregelmatigheden zijn beschreven op pagina 201 van het Letland-handboek (lit.2).

De dubbele opdruk

Voordat de opdruk kon worden aangebracht moesten de drukkers bepalen waar precies de letters in de drukpers dienden te worden aangebracht. Daartoe berekenden ze niet alleen de onderlinge afstanden en de centrering van de opdruk, maar ook de exacte plaatsen op het velletje. Hier ging iets helemaal mis: de eerste opdruk stond op de verkeerde plek. Klaarblijkelijk werd de misrekening direct gecorrigeerd en het velletje daarop opnieuw in de pers geplaatst. Als gevolg zien we op het velletje een dubbele opdruk (**afb. 11**). Op het eerste gezicht lijkt het of de datum 15/V niet dubbel is gedrukt, maar met een vergrootglas is die toch goed te zien op de blauwe zegel (**afb. 11b**).

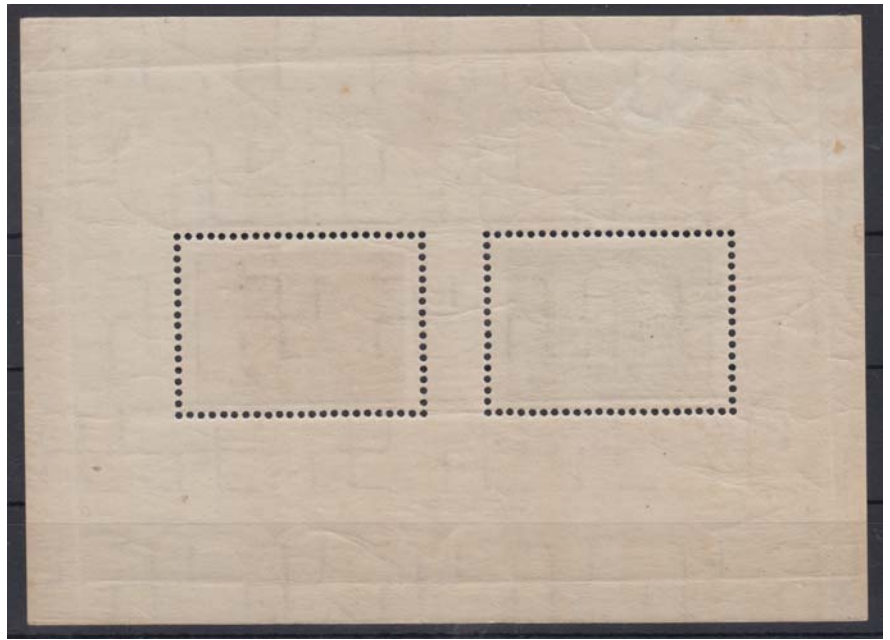

Afb. 11b

Direct onder '35' is het goed te zien.

Talrijke variëteiten

Het lijkt een logische vraag: waarom bewaarde de drukkerij het blok met de foute, dubbele opdruk die eigenlijk in de prullenbak thuishoorde? Naar mijn mening is het antwoord eenvoudig: zeer waarschijnlijk ontving de drukkerij de te bedrukken velletjes

Afb. 10

Afb. 11a

van de Letse posterijen met een begeleidend briefje dat het om 60.000 exemplaren ging. In het geval de drukkerij minder exemplaren terug zou leveren dienden ze het verschil te vergoeden: twee lati per stuk.

Hierover verschil ik van mening met Harry von Hofmann die op pagina 201 in het handboek stelt dat een bepaalde hoeveelheid velletjes als afval was weggegooid.

Afb. 12

Afb. 13

Afb. 14

Een goed voorbeeld is het velletje met de hogerstaande en scheve opdruk van **afbeelding 12**. Het is smaller dan normaal (118 mm in plaats van 140 mm) en dat kan de oorzaak zijn. Er zijn heel wat velletjes met een verschoven opdruk: naar rechts, naar links, naar boven of naar beneden, maar geen daarvan belandde in de prullenbak (**afb. 13**).

Iets anders is de kleur van de opdruk. Het drukken daarvan op een groot aantal gelegenhedsblokken kon niet in één dag plaatsvinden. Op het einde van iedere werkdag moest de drukinkt uit de Tegel-drukpers verwijderd worden en de machine gereinigd. Kennelijk was het een probleem om de volgende dag precies dezelfde kleur te realiseren. Wat de kleur aangaat vallen twee hoofdvariëteiten te onderscheiden: donkerblauw (indigo) en lichtblauw (**afb. 14**). Omdat we daarvan diverse schakeringen kennen, ga ik ervan uit dat het hele werk meer dan drie dagen duurde.

Afbeelding 15 laat een aardige fout zien die veroorzaakt werd door een vouw in het papier vóór het op maat snijden van het blok. Met vouw en al doorstond het de hele drukgang van de opdruk.

Afb. 15

Postaal gebruik

Verzamelaars en handelaren gebruikten blok 2 op dezelfde wijze als ze dat met blok 1 hadden gedaan, nl. als frankering van aangetekende brieven naar het buitenland. Daarvan kan ik een drietal voorbeelden laten zien, alle juist gefrankeerd en op de plaats van bestemming voorzien van een aankomststempel.

De brief van afbeelding 16 werd op "15 MAIJS" uit RĪGA naar Parijs verzonden en is daarmee een eerste-dagbrief. Vier dagen later arriveerde ze "Poste Restante" in de Franse hoofdstad op het postkantoor RUE DE LA BANQUE. Op 26 mei werd de brief daar afgehaald en betaalde de geadresseerde 30 centimes voor het bewaren van de brief.

Afb. 16

De tweede brief (**afb.17**) werd op 27 mei 1939 door de bekende filatelist P. Kalnozols uit RĪGA naar DORDRECHT verzonden. Daar kwam de brief twee dagen later al aan. Naast het blok is nog 21 santimi aan postzegels geplakt omdat de brief in de tweede gewichtsklasse (21-40 gram) viel.

Tot slot een brief (waarop de afzender niet aangegeven is) aan een andere bekende filatelist, dr. Victor Meyer in Berlijn (**afb. 18 en 18a**). Het blok werd op de achterzijde geplakt en in RĪGA afgestempeld op 30 mei 1940. Op de voorzijde is met strookjes aangegeven dat de brief per expresse en per luchtpost verzonden moest worden, daarvoor werd resp. 1 lat (2 x 50 s.) en 25 santimi aan toeslag betaald. Na censurering in Königsberg bereikte de brief drie dagen later al, op 1 juni het postkantoor BERLIN-SCHÖNEBERG 1. Het nummerstempeltje op de censuurstrook rechtsonder op de voorzijde van de brief duidt erop dat de brief in Berlijn per buizenpost werd verzonden.

Dit is mijn verhaal over de Letse gelegenheidsblokken. Door het te vertellen probeer ik de belangstelling ervoor bij verzamelaars te vergroten en wil ik laten zien hoe hun verzameling wellicht verrijkt kan worden. Graag verneem ik uw vragen en opmerkingen.

◀

Afb. 17

Afb. 18

Literatuur en bronnen

1. N. Jakimovs en V. Marcilger: "The Postal and Monetary History of Lavia, 1918-1945", gedrukt en uitgegeven in Rotterdam, 1991.
2. Harry von Hofmann: "Lettland, Handbuch Philatelie und Postgeschichte, Die Briefmarken in Lettland 1923-1940", Hamburg, 2000.

De vertaling uit het Engels werd verzorgd door Ruud van Wijnen.

Afb. 18a

AANWINSTEN EN VONDSTEN

Ruud van Wijnen

In deze rubriek willen we poststukken en postzegels van leden van HBG laten zien: nieuwe of oude aanwinsten.

Afbeeldingen met een korte toelichting graag zenden naar de redactie.

"een vruchtbaar nieuwjaar 1924 gewenst"

Een vlekje rechtsboven, een knipje en wat verformfaaid onderin: de kaart heeft de kleine gebreken van een 100-jarige. De postbeambte in Dzelzava had een ander probleem: in zijn stempel, met de plaatsnaam DSELSAWA nog in de oude spelling, slaagde hij er op 2 januari niet in om het jaartal 24 aan te brengen. Dan maar een blokje: een leuke aanwinst voor mijn stempelverzameling.

Afb. 1

POST UIT KAUNAS, EEN BIJZONDERE LITOUWSE STAD : DEEL 3B 1918-1940

Jan Kaptein

**Ook in deze aflevering over de
(post)geschiedenis van Kaunas laat ik stukken en
zegels zien uit de periode 1918-1940.**

Gelegenheidsstempels

Het postkantoor van Kaunas heeft een aantal gelegenheidsstempels gebruikt: de 1^e Expositie van Landbouw en Handel kreeg al een gelegenheidsstempel, 1922.VII.22 (lit. 1, p. 194-195).

Ook de latere exposities, 1923, 1924, 1925 en 1928, kregen een stempel met bijbehorend aantekenstempel.

Het volgende gelegenheidsstempel van Kaunas verschijnt in 1938 ter gelegenheid van de 1^e Nationale Olympiade.

Afb. 1b
Een meer
duidelijke
afbeelding
uit het
handboek
(lit. 1)

In 1939 worden de laatste 3 stempels gebruikt: viering van de onafhankelijkheid 1918-1939, (afb. 1), 3^e Europese Basketbal kampioenschap (afb. 2) en de opening van de luchtpostlijn Kaunas-Palanga.

De geïllustreerde envelop (afb. 2), met een afbeelding van Kaunas, maakt deel uit van een digitale expositie van Edmundas Liesis 'Registry Labels and Cachets of Kaunas Post Telegraph Office'. De expositie is te zien op de digitale Lithpex 2024. Aanbevolen: <https://lithpex.com/2024/>

De expositie is ook te zien op Mare Balticum 2024 in Tartu.

Op de achterzijde van deze envelop staat rechtsonder de aanduiding 'Išleido Gediminas Orentas', een bekende fotograaf.

Afb. 2b

Afb. 1a (75 %)

Afb. 2a (collectie Edmundas Liesis)

Aangetekende lokale expressebrief, verzonden vanaf het 3^e Europese Basketbalkampioenschap in Kaunas. De frankering is correct. Dit is de eerste dag van uitgave van deze postzegels. Met aantekenstempel R KAUNAS 1 (Fug. Nr. 1936) en gelegenheidsstempel KAUNAS 21-V-1939 Europees kampioenschap basketbal.

Firmabrieven

Begin jaren twintig verschijnen in heel Litouwen benzinstations. Door de versnelde motorisering nam de vraag wel toe, maar het aantal auto's was nog bescheiden. In 1940 waren er slechts 2300 auto's in Litouwen. De belangrijkste gebruikers van benzine waren de passagiersbussen: eind jaren twintig was er een heel netwerk van buslijnen. Shell was uiteraard ook in Litouwen actief (afb. 3).

Een ander bekend Nederlands bedrijf met een vestiging in de tijdelijke hoofdstad Kaunas was Philips. In 1939, bij het uitbreken van de oorlog, was Jan Zwartendijk hiervan de directeur. Hij werd de plaatsvervangend consul in Litouwen.

Ambassades en consulaten

Door een aantal belangrijke landen werd Litouwen pas in 1922 als staat erkend: Verenigde Staten (28 juli), Frankrijk en Groot-Brittannië (20 december). Pas op 27 september 1922 werd de Republiek Litouwen door de Volkenbond officieel, 'De Jure' erkent. Op deze dag verscheen ook de bekende 'De Jure'-serie met portretten van personen uit de onafhankelijkheidsstrijd en de beginperiode van de Litouwse staat.

2022 was dus een jubileumjaar: op 28 juli 2022 werd 100 jaar diplomatieke betrekkingen tussen de Verenigde Staten en Litouwen gevierd. De Verenigde Staten hebben de gedwongen opname van Litouwen in de Sovjet-Unie nooit erkend en beschouwen de Republiek Litouwen als de legale voortzetting van de interbellum-republiek.

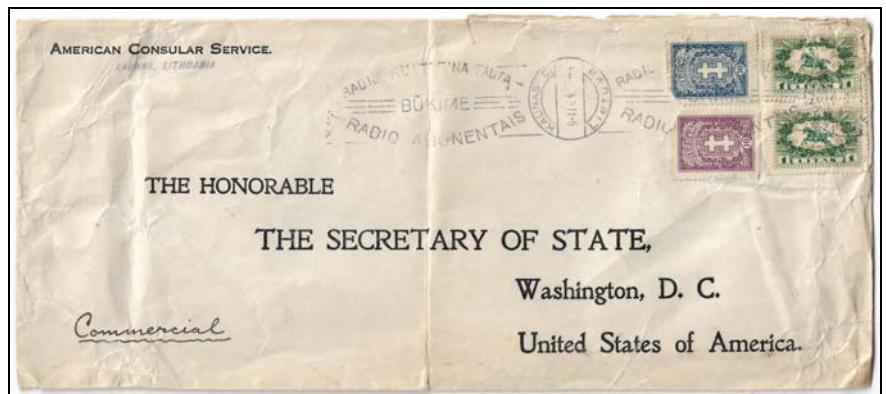
Diplomatieke betrekkingen kwamen tot stand op 28 juli 1922, toen de Amerikaanse commissaris in Riga, Evan Young, het ministerie van Buitenlandse Zaken van Litouwen informeerde dat de Verenigde Staten hun onafhankelijkheid erkenden en dat hij zou blijven optreden als de Amerikaanse vertegenwoordiger bij de drie Baltische staten, met de nieuwe rang van minister.

De US Legation in Kaunas werd opgericht op 31 mei 1930, met Hugh S. Fullerton als zaakgelastigde ad interim.

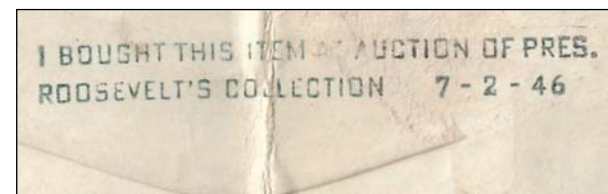
Afb. 3 (73 %)

Firmabrief van Shell in Kaunas, verzonden 23.IV.34 via KAUNAS centr.

Afb. 4a (43 %, een grote envelop dus)
Brief van het Amerikaanse consulaat in Kaunas aan de 'Secretary of State', de

Staatssecretaris, die verantwoordelijk was voor de buitenlandse betrekkingen.

Afb. 4b (100 %)
De rugzijde met het stempel van de koper: uit de collectie van President Roosevelt.

Eerdere diplomatieke vertegenwoordigers van de VS in Litouwen waren ook geaccrediteerd in Estland en Letland en verbleven in Riga. De brief, verzonden door het Amerikaanse consulaat, is ook bijzonder door de verzamelaar bij wie de brief terecht kwam: President Roosevelt, een

bekende verzamelaar (afb. 4). De US Legation in Kaunas werd gesloten op 5 september 1940, nadat de USSR in augustus 1940 zowel Litouwen als Estland en Letland had bezet en geannexeerd.

De Amerikaanse regering stond toe dat Litouwse vertegenwoordigers, geaccrediteerd door de laatste onafhankelijke regering, met diplomatieke status in de Verenigde Staten bleven. Het standpunt van de VS bleef dat de diplomatieke betrekkingen ononderbroken voortduurden.

Tussen 1923 en 1940 was Kaunas de thuisbasis van de Letse ambassade (afb. 5). Het gebouw is niet bewaard gebleven, maar tegenwoordig staat er een gedenksteen.

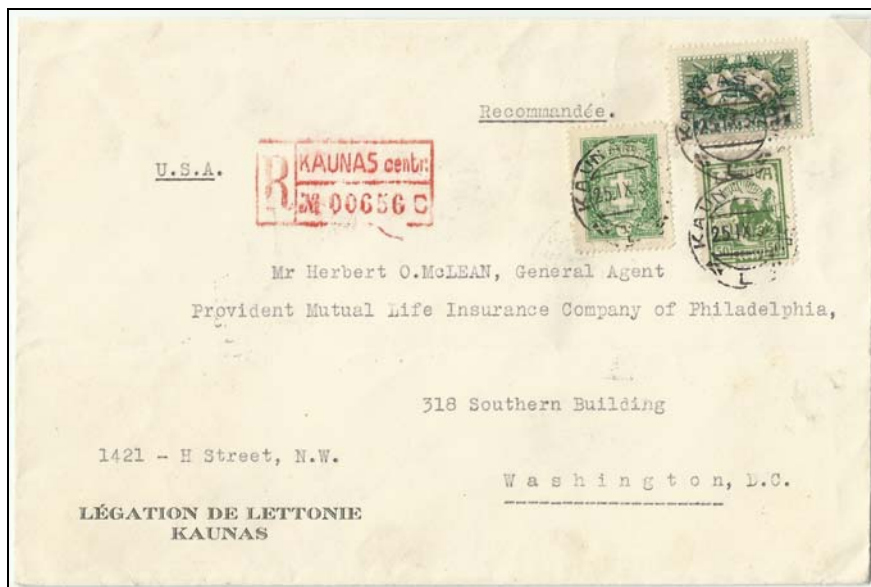
In 2021 is het honderd jaar geleden dat Letland de Republiek Litouwen de jure erkende. Op 10 februari 1921 nam de Letse regering het besluit om de onafhankelijkheid van de Republiek Litouwen te erkennen.

In Kaunas was ook een Nederlands consulaat gevestigd (afb. 6). 2021: viering 100 jaar diplomatieke betrekkingen Nederland en de Baltische staten.

In mei 1940 stond de toenmalige consul nogal sympathiek tegenover de nazi's, die Nederland bezet hadden. De Nederlandse ambassadeur had zijn zetel in Riga en besloot de consul in Kaunas uit zijn ambt te zetten. Jan Zwartendijk werd gevraagd zijn plaats in te nemen. Samen met de Japanse consul Chiune Sugihara zorgde hij voor visa voor Joden, die op de vlucht waren voor de nazi's. Jan Zwartendijk schreef in korte tijd minstens 2139 visa uit voor de eindbestemming Curaçao. De route die Zwartendijk voor de Poolse Joden had bedacht liep via Siberië. Via Vladivostok en het Japanse Kobe konden de Joodse vluchtelingen naar Curaçao of Sjanghai (lit. 2).

Luchtpost

De huidige luchthaven van Kaunas ligt ongeveer 15 km ten noordoosten van Kaunas. De eerste luchthaven van Kaunas werd in 1915 als militair vliegveld door de Duitse bezetters in gebruik genomen. Het is nu een kleine luchthaven in het district Aleksotas van Kaunas, 3 km van het stadscentrum. Het is een van de oudste luchthavens van Europa. Op 6 mei 1993 werd de luchthaven vernoemd naar de Litouwse piloten Steponas Darius en Stasys Girėnas.

Afb. 5

Afb. 6 (73 %)

Brief, verzonden door het Consulaat der Nederlanden in Kaunas.

De luchtpost via Kaunas is uitgebreid aan de orde geweest in HBG 80 (lit. 3). Het postkantoor van de luchthaven had uiteraard een eigen stempel (afb. 7).

Afb. 7 (100 %)

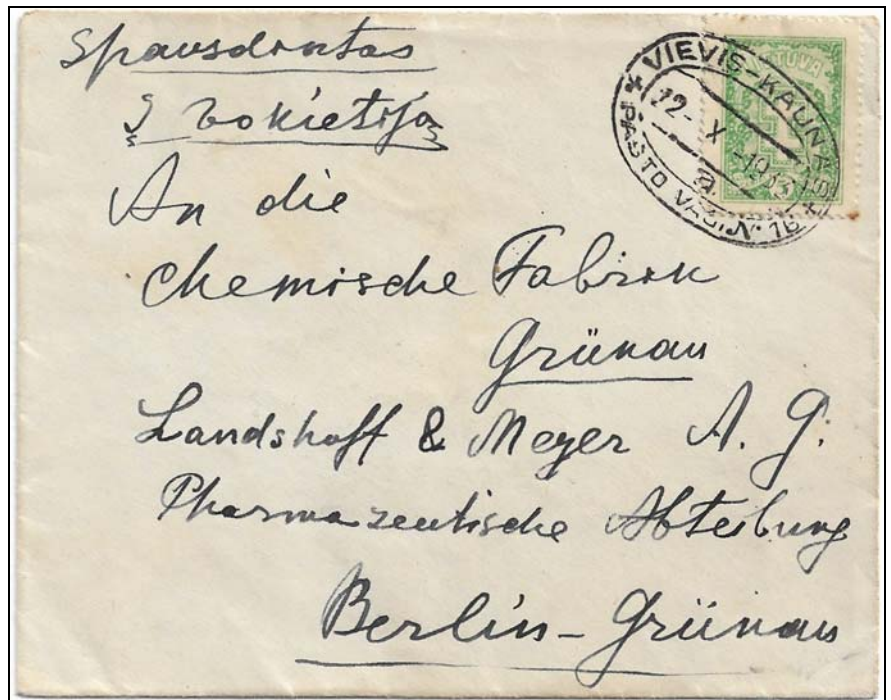
Stempel op een luchtpostbrief naar Parijs, verzonden vanuit Kaunas 19 X 24. (collectie Antanas Jankauskas)

Spoorpost

Kaunas was als 'tijdelijke hoofdstad' uiteraard ook belangrijk binnen de routes van de spoorpost. Spoorpost-route 1-2 (Kybartai-Riga) en route 3-4 (Kybartai-Klaipėda) liepen via Kaunas. Bij twee routes was Kaunas ook begin- en eindpunt: route 13-14 (Kaunas-Alytus) en route 15-16 (Kaunas-Vievis, na routewijziging in 1928). Hier zien we dus de vermelding van Kaunas in de ovale stempels (**afb. 8**).

De route naar Vievis gaat vanuit Kaunas richting Vilnius. Vievis is het eindstation aan de 'tijdelijke' grens met Polen. 10 oktober 1939 werd Vilnius weer Litouws en de route werd verlengd. In de stempels zien we eerst Kaunas – Landwarów, daarna Kaunas–Gudagai. In 1940 werd de route Kaunas via Vilnius naar Turmantas. Ook 1940-1941 ging de route via Vilnius naar het oosten met in de stempels Kena-Vilnius-Kaunas. De spoorpost is uitgebreid aan de orde geweest in HBG 56.

Afb. 8 (95 %)

Brief, verzonden via de spoorpost-route 16, 22(?) X 1933, VIEVIS.- KAUNAS

Postwaardestukken en zegels

De stad Kaunas komt vaak voor op zegels en poststukken uit het interbellum.

Hiernaast een voorbeeld van een postwaardestuk met een afbeelding van Kaunas (**afb. 9**).

Een overzicht van deze briefkaarten is te vinden in de catalogus van Antanas Jankauskas (**lit. 4**). In 1938/1939 wordt de eerste serie briefkaarten met illustratie uitgegeven. In de catalogus hebben de nummers 27 t/m 36 drie verschillende afbeeldingen van Kaunas. De tweede serie met Litouwse beelden (1939/1940) laat alleen beelden zien uit het, nu Litouwse, Trakai en Vilnius.

In 1940 verschijnt de derde serie met daaronder ook twee kaarten met een afbeelding van Kaunas, nummers 72 (**afb. 9**) en 73.

Afb. 9 (77 %)

Briefkaart met een afbeelding van Kaunas.

Fabrikat Gattung RP

Nutzlast-Zahl der Sitze

Afb. 10
Uit de catalogus van Antanas Jankauskas (lit. 4).

Afb. 11 (collectie Vygintas Bubnys)
Hergebruik voor private post.

Sommige kaarten zijn tijdens de sovjetbezetting (1941) en de Duitse bezetting ‘hergebruikt’. Zo werd ook nummer 72 (**afb. 9**) op de blanco zijde overdrukt en als formulier gebruikt in Letland (**afb. 10**). In een presentatie tijdens een ZOOM-meeting van de LPS liet Vy gintas Bubnys ook voorbeelden zien (**afb. 11**).

Tijdens zowel de eerste sovjet-bezetting als de Duitse bezetting werden ongebruikte postwaardestukken gebruikt voor privé-post. Tijdens de Duitse bezetting werden ze aanvankelijk gebruikt voor dienstpost en veldpost, later (1942-1944) ook als formulier door het Ostland-bestuur. Ook na de tweede Sovjet-bezetting bleven de postwaardestukken hergebruikt voor privé-post en als document door de autoriteiten.

Ook op zegels in het interbellum is vaak een afbeelding van Kaunas te zien.

Ter gelegenheid van de luchtpostdienst Kaunas-Königsberg is in 1921 wel een serie zegels uitgegeven, maar zonder een afbeelding van Kaunas. In de serie frankeerzegels uit 1923 zijn wel afbeeldingen uit Kaunas gebruikt (**afb. 12 en 13**). Deze zegels zijn in 1924 ook voor opdrukken gebruikt.

Afb. 12
Mi. 191, uitg. 24 feb. 1923, met de
burchtruïne van Kaunas. Dezelfde
afbeelding: Mi. 192.

Afb. 13
Mi. 193 met de St. Georgskerk, oude stad Kaunas. Dezelfde afbeelding Mi. 193 (uitg. 30 okt.) en 194.

In 1930, in de serie bij de 500^e sterfdag van Vytautas, zijn twee zegels uitgegeven met een vliegtuig boven Kaunas: mi. 310-312 (afb. 14).

Afb. 14
Mi. 310, uitg. 9 juni 1930.

In de eerste serie voor het Litouwse Kind, de 7-dagen-series, worden het station en het hoofdstadskantoor van Kaunas afgebeeld (afb. 15 en 16).

Afb. 15
Mi. 316, uitg. 23 juli 1932, met het station van Kaunas.

Afb. 16
Mi. 320 met het hoofdstadskantoor van Kaunas

In de tweede serie voor het Litouwse Kind komen het stadhuis en de Vytautas-kerk aan bod (afb. 17 en 18).

Afb. 17
Mi. 328A, uitg. 23 juli 1932, met het stadhuis van Kaunas.

Afb. 18
Mi. 330A, uitg. 23 juli 1932, met de Vytautaskerk in Kaunas.

Het wapen van Kaunas is te zien op mi. 396, 398 en 402-403: wilde os met een kruis op zijn kop.

Afb. 20
Mi. 396, uitg. sept., 1934, met het wapen van Kaunas, Vilnius en Klaipėda.

In 1939 werd een serie zegels uitgegeven ter gelegenheid van 20 jaar republiek Litouwen. Op twee zegels (afb. 21) is president Smetona te zien, met links ruïnes uit de 1^e Wereldoorlog en rechts het Museum Vytautas de Grote in Kaunas.

Afb. 21
Mi. 426, uitg. 15 febr. 1939. Dezelfde afbeelding op Mi. 428.

Literatuur

Lit. 1

Litauen : Handbuch der Philatelie und Postgeschichte

Teil 4 : Poststempel in Litauen : Normstempel und provisorische Entwertungen 1918 1940/41 = Pašto antspaudai Lietuvoje = Postal markings in Lithuania with tables in English / Vytautas Fugalevičius, Martin Bechstedt . - Bargteheide : Martin Bechstedt Verlag, 2015. - 380 p. - ISBN 978-3-942841-02-6

Lit. 2

Zydai Lietuvoje : Joden in Litouwen / Jan Kaptein, E. Jasiunas. - In: HBG 2003 ; 42. - p. 30-40
Aanvulling in HBG 2019 ; 75. - p. 40-41.

Verder:

De rechtvaardigen / Jan Brokken. - Atlas Contact, 2018

Lit. 3

Luchtpost uit Litouwen / Jan Kaptein
In: HBG 2022 ; 80. - p. 20-31

Lit. 4

Lietuva specializuotas pašto ženklių katalogas 1918-2012 = Special Lithuanian postage stamp catalogue 1918-2012 / Antanas Jankauskas. - 496 p. : ill. ; A4

RĪGA 1 – 9, DAGTEKENSTEMPELS VANAF 1940

Ruud van Wijnen

Behalve RĪGA 8 beschikten de stadsdeelpostkantoren in Riga over eigen dagtekenstempels. In dit artikel ga ik op zoek naar de stempels die gebruikt werden tijdens de sovjet- en Duitse bezetting in de jaren 1940-1944.

De bezettingsperioden

Op 17 juni 1940 kwam een einde aan de onafhankelijkheid van Letland: eenheden van het Rode Leger trokken het land binnen en bezetten op dezelfde dag de hoofdstad Riga. Deze “eerste” sovjetbezetting duurde net iets meer dan een jaar. Duitse troepen vielen op 22 juni 1941 de Sovjet-Unie aan (de operatie Barbarossa) en bezetten Riga op 1 juli 1941. Aan deze volgende bezettingsperiode kwam een einde op 13 oktober 1944. Op die dag nam het Rode Leger de stad opnieuw in en begon de “tweede” sovjetbezetting. Gedurende de gehele oorlogsperiode bleven in Riga de negen stadsdeelpostkantoren geopend voor het publiek.

De Letse stempels

In december 1937 werd in Letland een nieuw type dagtekenstempel ingevoerd. Kenmerkend aan dit stempel is dat, in tegenstelling tot eerdere stempels, boven en onder de datumbrug de verticale segmentstrepen ontbreken. Dit geeft het nieuwe stempel een open uitstraling. In het stempelhandboek van Harry von Hofmann (**lit. 1**) is het opgenomen als type 10 (**afb. 1**), het oudere stempel met de segmentstrepen als type 6 (**afb. 2**).

Het nieuwe stempel werd geleidelijk ingevoerd: als eerste van de stadsdeelpostkantoren kreeg RĪGA 4 in januari 1938 de beschikking over het type 10 stempel, RĪGA 9 en RĪGA 3 ontvingen het pas in augustus 1940, resp. december 1940 (dus tijdens de sovjetbezetting), RĪGA 5 heeft het helemaal nooit gekregen.

De data met betrekking tot het gebruik van de dagtekenstempels die ik in dit artikel vermeld, ontleen ik aan het door Rainer Lehr samengestelde overzicht (**lit. 2**). Deze data zijn gebaseerd

Afb. 1

op aangetoond feitelijk gebruik van een bepaald dagtekenstempel. Een eerdere of latere gebruiksdatum kan dus altijd nog aangetoond worden.

Eerste sovjetbezetting (17 juni 1940 – eind juni 1941)

Toen het Rode Leger in 1940 en later de Wehrmacht in 1941 Letland binnentrokken werden ze niet op de voet gevolgd door een treinwagon of vrachtwagen met daarin Russische of Duitse stempels voor gebruik op de Letse postkantoren. Daarom is er altijd sprake van een “natuurlijke” doorloop van de aanwezige dagtekenstempels. In dit geval de Letse stempels van de typen 6 en 10. Daarvan twee voorbeelden.

Op 23 november 1940 verstuurde de industrie- en handelsonderneming “Metalists” aan de Brīvības gatvē in Riga via het nabijgelegen postkantoor RĪGA 1 een ongefrankeerde brief aan de gasfabriek aan de “Rode Legerstraat” (**afb. 3**).

Het ovale piemaksat-stempeltje van RĪGA 1 geeft aan dat de ontvanger 10 santimu aanvullend port diende te betalen. Volgens het izzīņa-strookje van het hoofdpstkantoor op de achterzijde van de brief weigerde de

Afb. 2

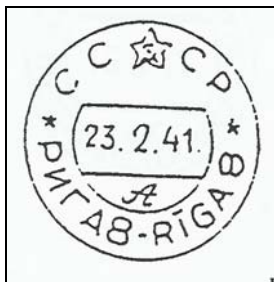
gasfabriek dat en werd de brief, voorzien van het langstempel AT-PAKAĻ SŪTĪTĀJAM, twee dagen later aan de afzender geretourneerd. Dagtekenstempel RĪGA 1, type 6. Dit stempel bleef tot in de zomer van 1943 in gebruik.

De brief van “Metalists” heeft slechts één verwijzing naar de sovjetbezetting: de gasfabriek ligt aan de straat van het Rode Leger. De briefkaart van **afbeelding 4** heeft er meerdere. Ze is niet alleen gefrankeerd met een sovjetzegel van 5 kopeken, ook het tweetalige dagtekenstempel РИГА – RĪGA met bovenin het hamer- en sikkelsymbool is van sovjetmakelij. En de geadresseerde is nu een “Pilsonim”, een burger.

Op het hoofdpstkantoor wordt vastgesteld dat de kaart ondergefrankeerd is en dat de ontvanger, ook deze 10 santimu moet betalen. Dat heeft hij dan waarschijnlijk op 25 april 1941 gedaan op postkantoor RĪGA 7. Dit stempel met de kenletter A was in januari 1940 in gebruik genomen en zou dienstdoen tot in juni 1944.

Drie en een halve maand na de bezetting van Riga kreeg het hoofdpostkantoor in de stad op 1 oktober 1940 de beschikking over tweetalige sovjet-stempels (**afb. 4**).

Daarna volgden vanaf eind oktober geleidelijk de negen stadsdeelpostkantoren. Voor het eerst kreeg ook РИГА 8-РІГА 8 de beschikking over een eigen stempel (**afb. 5**).

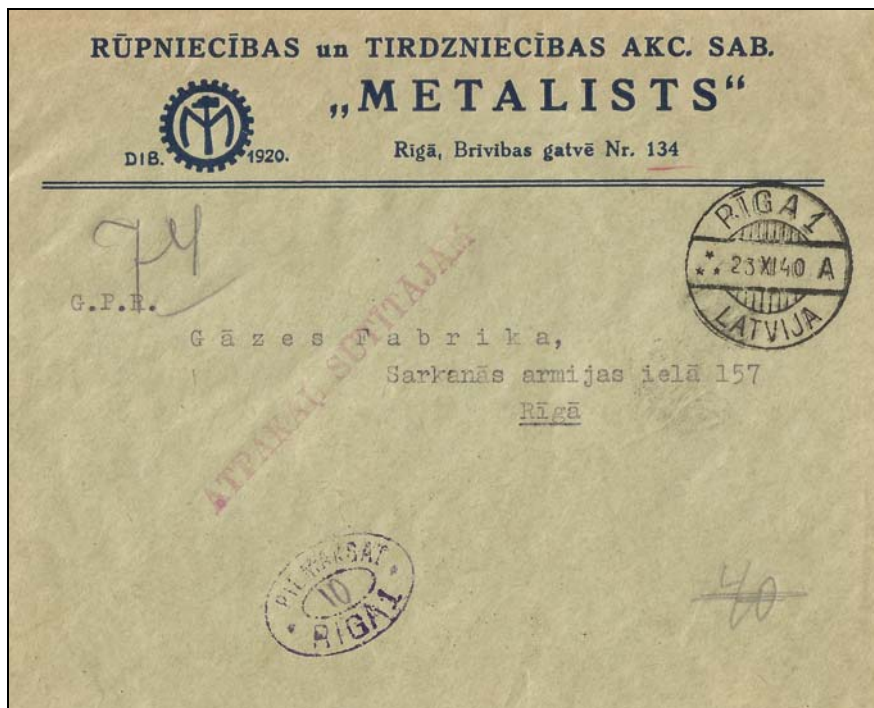

Afb. 5

РИГА 9-РІГА 9 was als laatste pas eind januari 1941 aan de beurt (**lit. 3**). Ook dit nieuwe stempeltype oogt helder, met bovenin het sovjet-embleem in een witte ster en de afkorting СССР en onderin de plaatsnaam in het Russisch en het Lets. Kenmerkend is ook dat de gebruikelijke afkorting ЛАТВ. ССР (Letse SSR) ontbreekt.

In Letland kregen ook de postkantoren in Daugavpils en Jelgava de beschikking over dit type stempel. Kennelijk was het bestemd voor grotere steden.

Het gebruik van deze stempels in de stadsdeelpostkantoren is bekend tot ongeveer een week voor de inname van Riga door de Duitsers op 1 juli 1941. Drie dagen daarvoor waren de postkantoren in Riga gesloten (28-30 juni). Al met al kunnen we vaststellen dat dit opvallende sovjetstempel slechts korte tijd in gebruik is geweest. Of er in de volgende jaren nog gebruik van zou worden gemaakt gaan we in het vervolg van dit artikel zien.

Afb. 3

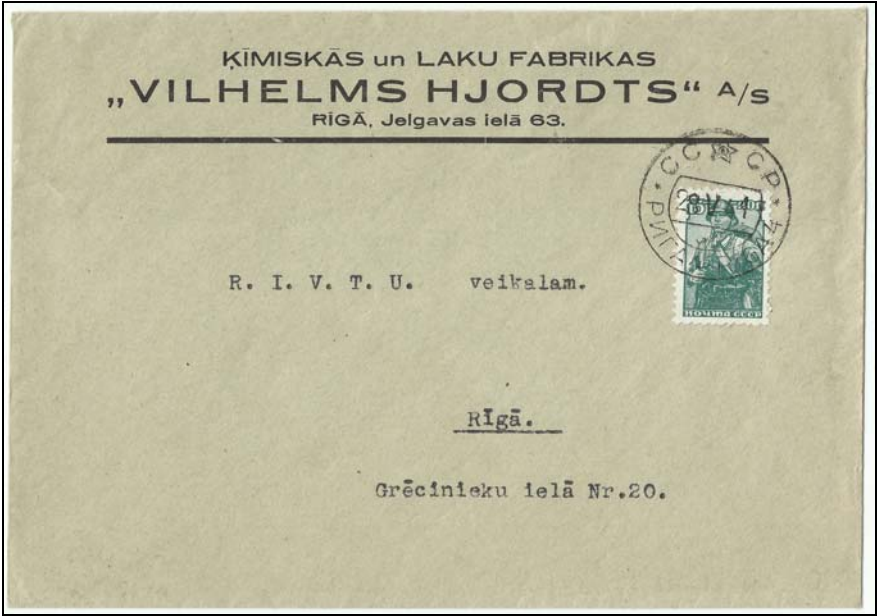

Afb. 4

Afbeelding 6 toont een op 28 mei 1941 via het postkantoor РИГА 4-РĪГА 4 in de wijk Tornakalns verzonden lokale brief van de chemie- en lakfabriek Vilhelms Hjordts.

Afb. 6

Hieronder drie voorbeelden van tweetalige sovjetstempels.

Afb. 6a
РИГА 3 -РĪГА 3

Afb. 6b
РИГА 5 -РĪГА 5

Afb. 6c
РИГА 6 -РĪГА 6

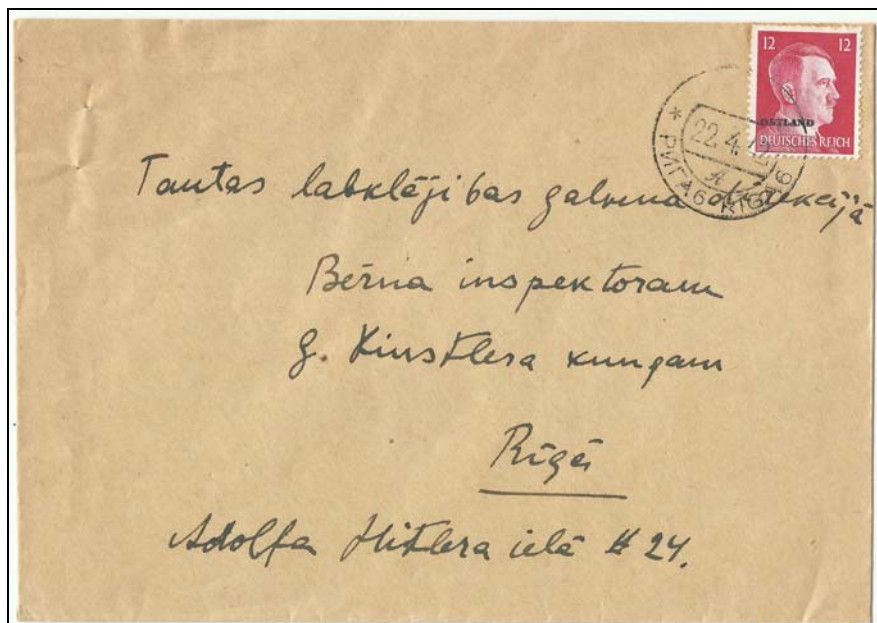
Duitse bezetting (1 juli 1941 – begin okt. 1944)

Op de dag dat Duitse troepen Riga binnentrokken, 1 juli 1941, opende de Letse post in de hoofdstad alweer de deuren van de postkantoren. Gedurende de voorafgaande dagen waren de sovjetstempels vervangen door hun voorgangers uit de Letse tijd.

Die waren tijdens de sovjetbezetting kennelijk goed verborgen opgeborgen. Van de sovjetstempels valt, voor zover ik weet, tijdens de Duitse bezetting nog slechts één gekapt spoor te bekennen. Het gaat om het stempel van postkantoor РИГА 6 - RĪGA 6.

De lokale brief van **afbeelding 7** werd op 22 april 1942 gestuurd aan de inspecteur voor kinderzaken van de hoofddirectie voor volkswelzijn aan de Adolf Hitlerstraat (de voormalige Brīvības iela). Uit het stempel zijn de cyrillische letters СССР en het sovjet-symbool met hamer en sikkel verwijderd. Dit was niet genoeg: bij het gebruik op 2 augustus 1943 blijkt ook РИГА 6 gekapt (**afb. 7a**). Het stempel werd geplaatst op een portvrije "Postsache" van de Postzweigstelle Riga 6 aan het postkantoor van Valdemārpils.

Hieronder drie voorbeelden van tijdens de Duitse bezetting gebruikte Letse stadsdeelstempels.

Afb. 7

Afb. 7a

Afb. 8a

RĪGA 2 22 V 44

Afb. 8b

RĪGA 4 10 II 44

Afb. 8c

RĪGA 9 15. 1. 43.

Afb. 9

We beschikken niet over archiefgegevens die ons vertellen tot wanneer een bepaald stadsdeelpostkantoor nog een Lets stempel gebruikte. Bevestigde gebruiksdata geven het volgende beeld: RĪGA 1, 2, 5 en 7 (afb. 9) gebruikten tot in de zomer van 1944 een Lets stempel, RĪGA 4 en RĪGA 6 tot in april 1941, resp. april 1942, RĪGA 3 en 9 blijken “overlevers” tot in de tijd van de tweede sovjetbezetting. En RĪGA 8? Dat postkantoor beschikte nog steeds niet over een eigen Lets dagtekenstempel, maar behielp zich met een stempel van het hoofdpostkantoor of de post werd daar heengebracht om er afgestempeld te worden (afb.10).

De aangetekende lokale brief aan de “Rigaer Keramische Werke” (de voormalige porseleinfabriek Kuznecov/Kuzņicovs) van afbeelding 9 werd op 8 februari 1944 verzonden vanaf postkantoor RĪGA 7. Het dagtekenstempel, type 10, zagen we als aankomststempel al op de Ansichtkaart van afbeelding 4. Opvallend is het gebruik van een Duits aantekenstrookje met “Riga 7” in ééntalig Duits.

Op afbeelding 10 geeft het eveneens Duitse aantekenstrookje de kaart een niet onbelangrijke filatelistische betekenis. Omdat postkantoor Riga 8 niet over een eigen dagtekenstempel beschikte “bewijst” het dat het postkantoor wel degelijk bestond en functioneerde: de kaart werd er aangetekend en op 26 maart 1943 verzonden naar BERLIN W 8. In Königsberg gecensureerd kwam de kaart daar op 31 maart 1943 aan.

Afb. 10

Rond midden 1942 werden in Duitsland de eerste, meestal tweetalige, dagtekenstempels voor gebruik in het Ostland gegraveerd. Over de invoering ervan in Letland zijn geen ambtelijke kennisgevingen bekend. Op grond van gebruiksdata lijkt het dat vijf stadsdeelpostkantoren in Riga de beschikking kregen over 1 of 2 Duitse stem-pels: RIGA 2 (RĪGA 2) en RIGA 6 (RĪGA 6) als eerste in het voorjaar van 1943 en geleidelijk daarna nog RIGA 9 (RĪGA 9), RIGA 1 (RĪGA 1) en als laatste RIGA 4.

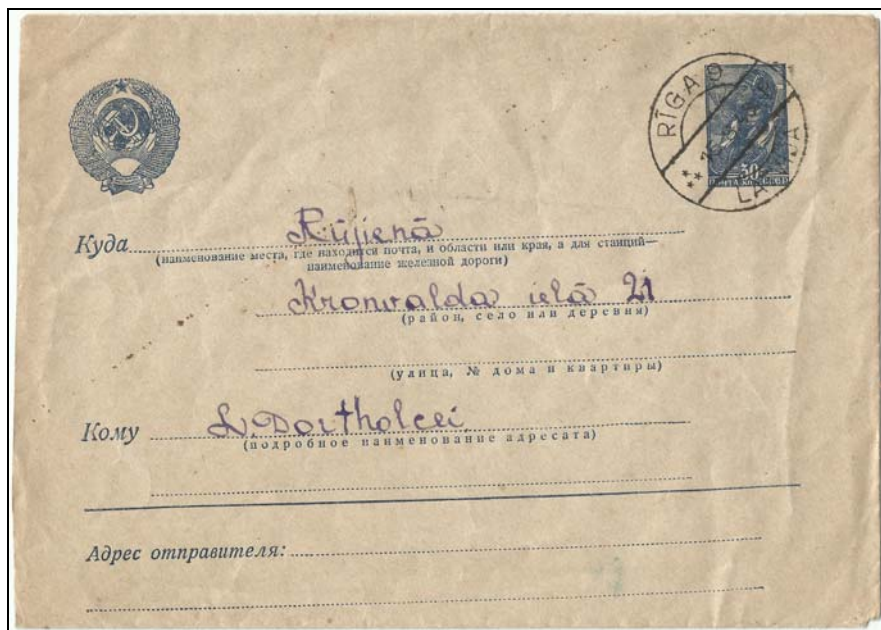
Kachelbouwer Oskars Lācis aan de Artilērijas iela verstuurde zijn aange-tekende brief (afb. 11) aan de bekende “Rīgas Karamikas fabrikai” op 29 december 1943 via het nabijgelegen postkantoor RIGA 9 (RĪGA 9). Hetzelfde, maar nu aan de “Fabrik der Rigaer Keramik”, deed de Energie-versorgung Ostland ongeveer twee weken daarna op 9 januari 1944 via postkantoor RIGA 2 (RĪGA 2) in de wijk Āgenskalns (afb. 12).

Afb. 11

Afb. 12

Afb. 13

Tweede sovjetbezetting (13 okt. 1944 -1991)

Van de stadsdeelpostkantoren in Riga kennen we geen Duitse stempels die ook nog werden gebruikt na de herbezetting van de stad door het Rode Leger op 13 oktober 1944. Daarentegen “overleefden” twee Letse stempels ongeschonden de nieuwe machtswisseling: RĪGA 3 en RĪGA 9. Het eerste slechts korte tijd (20 nov. 1944), het tweede tot ver in 1948 (afb. 13).

Uit de periode van de eerste sovjetbezetting (1940-1941) zien we na de herbezetting van vier postkantoren een stempel terug: drie intact en één gekapt (lit. 4). De complete stempels zijn van de kantoren РИГА 1 -RĪGA 1, РИГА 7 -RĪGA 7 (afb. 14) en РИГА 8 -RĪGA 8.

Afb. 14a

Het gekapte stempel is van РИГА 9 - RĪGA 9 (afb. 15). Alle vier de stempels werden tot in 1945 gebruikt.

Het postwaardestuk naar Rūjiena van afbeelding 13 werd op 15 augustus 1948 ontwaard met het dagtekenstempel van postkantoor RĪGA 9 met kenletter B, type 10. Dit postkantoor was pas op 12 augustus 1940 geopend, dus tijdens de eerste sovjetbezetting. Het Letse stempel werd in die periode gebruikt en daarna ook probleemloos tijdens de Duitse bezetting en vervolgens nog bijna vier jaar tijdens de volgende bezetting van de Letse hoofdstad: een ware overlever. Aankomststempel van РУИИНЕ – RUJiena, 18.8.49.

Op de briefkaart van afbeelding 14 gebruikte postkantoor РИГА 7 -RĪGA 7 haar stempel uit de eerste sovjetperiode nog op 11 september 1945 als aankomststempel.

Afb. 14

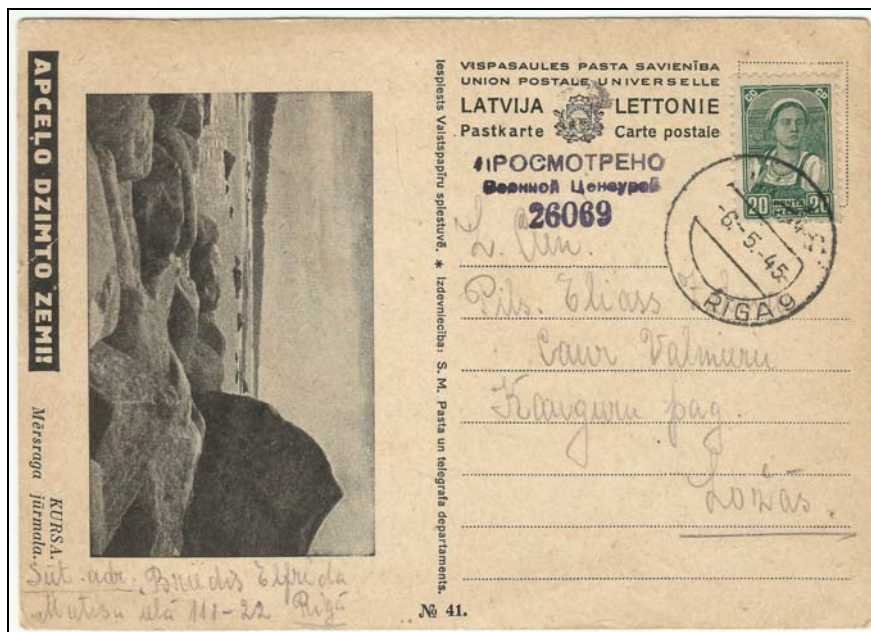
De kaart werd op 7 september in Ārlava afgegeven aan de postwagon op de spoorlijn Stende – Roja. Die postwagon van ZUG 0101 gebruikte ter ontwaarding nog een, enigszins aangepast, ovaal Duits Bahnpoststempel van de lijn STENDEN-ROJEN. Via het hoofdpstkantoor en de censuurdienst in Riga bereikte de kaart de geadresseerde in de wijk Nordeķi.

Het tweetalige sovjetstempel РИГА 9 -RĪGA 9 uit 1941 werd tijdens de Duitse bezetting gekapt; alleen RĪGA 9 mocht blijven staan. Op 6 mei 1945 werd het nog gebruikt op een geïllustreerd Lets briefkaartformulier van Riga naar Kauguri. Ook hier las de censor mee (afb. 15).

Nieuwe stempels

Duidelijk is dat Letse, sovjetletse en Duitse dagtekenstempels, al dan niet gekapt, na de herbezetting van Riga op de stadsdeelpostkantoren nauwelijks nog in gebruik bleven of kwamen. Wel zien we in de stad twee nieuwe stempeltypen verschijnen.

Het eerste zien we op afbeelding 16. De postzegels op de lokale briefkaart zijn ontwaard met een klein, ietwat gedrongen tweetalig sovjetstempel met een doorsnede van ca. 24 mm. Dit stempeltype was overal in de Sovjet-Unie al in gebruik en vanaf 1945 ook in Riga. De kaart werd op 19 april 1946 verzonden vanaf stadsdeelpostkantoor РИГА 7 ЛАТ. ССР. RĪGA 7. Via het hoofdpstkantoor, waar nog een door de Duitsers gekapt Lets stempel werd gebruikt, bereikte de kaart een dag later de geadresseerde aan de Aspazijas bulvāris aan de rand van het oude centrum van de stad.

Afb. 15

Afb. 16

Hieronder nog vier voorbeelden van dit stempeltype.

 Afb. 16a RĪGA 1 7. 5. 46	 Afb. 16b RĪGA 2 1. 7. 46	 Afb. 16c RĪGA 4 11. 2. 46	 Afb. 16d RĪGA 9 27. 6. 47
--	--	--	---

En dan duikt er in 1945 ook nog een geheel nieuw type stempel op waarvan de “lichtheid” (vrij naar Milan Kundera) afstraalt: hamer en sikkel in een witte ster, ranke letters voor de tekst en, voor zover nu bekend, alle met de kenletter α.

Verrassend genoeg zijn deze stempels bestemd voor nieuw geopende stadsdeelpostkantoren: RĪGA - 10 – РИГА ЛАТВ. ССР en verder 11, 12 en 13. Het gebruik ervan is bekend tot in 1948. Maar voor zowel voor de nummers als de gebruikperiode geldt dat er nog heel wat vondsten gedaan kunnen worden.

Afbeelding 17 toont het in 1936 uitgegeven Letse geïllustreerde briefkaartformulier № 37 met een blik op Rēzekne en de slogan “op reis in eigen land!”. Elf jaar later wordt de kaart op 7 augustus 1947 vanaf postkantoor RĪGA - 12 - РИГА via Valmiera verzonden naar Kaugari. Van een eigen land was geen sprake meer.....

Afb. 17

Ook van dit stempeltype nog een aantal voorbeelden:

 Afb. 17a RĪGA - 10 - РИГА 17-7.-45	 Afb. 17b RĪGA - 11 - РИГА 12-9.-45	 Afb. 17c RĪGA - 13 - РИГА 10.-3.-46
---	---	--

Op het onderwerp van dit artikel kan nog heel veel aangevuld worden, met name gebruiksdata en mogelijk nog onbekende stempels. Heeft u een “vondst?” Ik hoor het graag.

Bronnen en literatuur

- Lit. 1**
Letland, handboek: “Die Stempel und Postanstalten 1918-1940”, Harry von Hofmann, Hamburg, 1999.
- Lit 2**
Rainer Lehr: “Nachgewiesen Verwendung der Poststempel”.
- Lit. 3**
Harry von Hofmann: “Lettland unter sowjetischer Besetzung UdSSR 1940-1941”, Studienmanuskript der Forschungsgemeinschaft Lettland, 2014. Afb. 5 is hieruit overgenomen.

- Lit. 4**
“Ab 1944/45 weiter verwendete Stempel im Baltikum”, Arbeitshilfe 3 der Arbeitsgemeinschaft Baltikum, 2020, door Martin Bechstedt, Thomas Löbbeling & Ruud van Wijnen.

BLADEREN 9

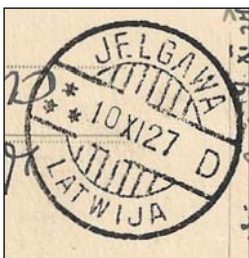
Jan Kaptein
Keimpe Leenstra

Deze kaart (**afb. 1**) is duidelijk verzonden vanuit ЛИБАВА / Liepāja, op 29 I 1900. Maar twee dagen later opnieuw een stempel: ГАЗЕНПОТЪ [GAZENPOT] / Aizpute : waarom is mij onduidelijk. De kaart gaat naar Wenen.

Bij deze kaart gaat het natuurlijk om de fraaie afbeelding: een doorkijkje naar de zee in Libau/ Liepāja. Liepāja, Libau, ЛИБАВА [LIBAVA] was een belangrijke havenstad en Alexander III maakte er een vesting van. Het fort was rond de stad gebouwd en er werd een aparte militaire haven uitgegraven. Ook was de plaats al een bekende badplaats: bezoekers zonden dus fraaie ansichtkaarten met stadsgezichten, strand en zee.

Over Liepāja in de tsarentijd:
Post uit Liepāja, Libau, ЛИБАВА [LIBAVA] 1 / Jan Kaptein
In: HBG 2014 ; 65. - p. 28-42

De tweede kaart is verzonden vanuit Jelgava en geeft op de beeldzijde een leuk zicht op het stadje.
De kaart is 'bildseitig' gefrankeerd: dus op de adreszijde staat een mooi duidelijk stempel.

Afb. 2b (100 %)

Het stempel nog in de oude spelling JELGAWA / LATWIJA in plaats van JELGAVA / LATVIJA.

Afb. 2a (76 %)

Deze aflevering van 'Bladeren met Keimpe' laat een paar leuke ansichtkaarten zien.

Afb. 1 (77 %)

PER LUCHTSCHIP OF PER KATAPULTVliegTUIG OVER DE ATLANTISCHE OCEAAN?

Thomas Löbbering

In de geschiedenis van de luchtvaart is 1937 het jaar van de ramp met het luchtschip LZ 129 "Hindenburg".

Met de ingebruikname van de LZ 129 in maart 1936 en de al jarenlange probleemloze inzet vanaf 18 september 1928 van de LZ 127 "Graf Zeppelin", konden in de jaren 1936-1937 voor het eerst twee luchtschepen worden ingezet op de vluchten over de noordelijke en zuidelijke Atlantische Oceaan. Daaraan kwam op 6 mei 1937 een einde door de rampzalige landingsmanoeuvre van de LZ 129 bij Lakehurst (New Jersey, Verenigde Staten). In de vuurzee die uitbrak kwamen niet alleen 36 van de 97 bemanningsleden en passagiers om het leven, maar verbrandden zo goed als alle door de LZ 129 vervoerde brieven en kaarten.

Slechts ongeveer 370 van de 17.609 poststukken aan boord konden geheel of gedeeltelijk worden geborgen.

Aan de inzet van de LZ 127 "Graf Zeppelin" kwam geheel volgens plan een einde na haar 590ste vlucht, de 2de Zuid-Amerikavlucht van 27 april tot 8 mei 1937. De ramp met de LZ 129 bij Lakehurst leidde ertoe dat binnen een paar dagen geen luchtschip meer beschikbaar was. In 1937 werd nog wel gewerkt aan de bouw van de LZ 130 "Graf Zeppelin II", maar dit luchtschip ondernam tussen december 1938 en augustus 1939 alleen vluchten binnen het Duitse Rijk.

De ondergang van de "Hindenburg" betekende het einde van de trans-Atlantische zeppelinvluchten. Te meer omdat het vliegtuig zoals we dat nu kennen aan zijn triomftocht begon.

Los van de hierboven beschreven gebeurtenissen was al tijdens de Zuid-Amerikavluchten in 1937 slechts een deel van de aangeboden post per luchtschip vervoerd en beperkt tot drukwerk, warenmonsters, pakketten en expresbrieven. De overige post uit Duitsland en uit Europa aangevoerde post, zoals briefkaarten, brieven en

Afb. 1

LZ 127 "Graf Zeppelin" boven Pärnu op 24 september 1930.

Afb. 2

De ondergang van de LZ 129 "Hindenburg" bij Lakehurst op 6 mei 1937.

aangetekende zendingen, werd per vliegtuig verzonden. De Deutsche Lufthansa vloog op donderdag vanuit Stuttgart, Air France op zaterdag. Het luchtschip vloog om de veertien dagen steeds op maandag (waarbij het mogelijk bleef om aan boord post te laten afstempelen).

In het vervolg van dit artikel laat ik een lichtgewicht luchtpostbrief zien die verzonden werd in de historische dagen van mei 1937 (**afb. 3**). Het betreft een zakenbrief van ingenieur H.A. von Wahl, bedrijfsleider bij de winning van schalieolie nabij Kohtla (N.C. Gold Fiels Ltd. Oil Works) aan Helen barones Wrangell, medewerkster van de luchtvaartmaatschappij "Scadta" in Baranquilla in Columbia. Van daar werd de brief doorgezonden naar Bogota. (SCADTA is de afkorting van Sociedad Colombo Alemana de Transportes Aéros, Duits-Colombiaanse luchttransportmaatschappij, gesticht in 1919 en daarmee de oudste luchtvaartmaatschappij van Zuid-Amerika).

De brief, met linksboven een aangegeven gewicht van drie gram, is correct gefrankeerd: 2,25 kronen voor een luchtpostbrief tot vijf gram naar Columbia + 0,25 kronen buitenland-briefporto tot 20 gram in de tariefperiode van 1 mei 1937 t/m 31 maart 1939. Voor de frankering werden de Estse postzegels Mi. 98 (2) en Mi. 130 gebruikt. De afzender uit Kohtla liet zijn brief op -4 V 37 verzenden via het postkantoor TALLINN-VAKSAL (Hurt/Ojaste, stempel 649:3).

Daardoor bereikte zijn brief Berlijn al een dag later om acht uur 's avonds: transitstempel BERLIN-ZENTRALFLUGHAFEN, -5.5.37. De afzender typte duidelijk in drie talen de aanwijzing "MIT ZEPPELIN FLUGPOST / BY AIRSHIP ZEPPELIN / ZEPPELIN OHUPOSTIGA" en omrandde dat met rood potlood.

Afb. 3

Luchtpostbrief van TALLINN-VAKSAL, via BERLIN-ZENTRALFLUGHAFEN naar BARANQUILLA en doorgezonden naar Bogota, 4-15 mei 1937.

Afb. 4

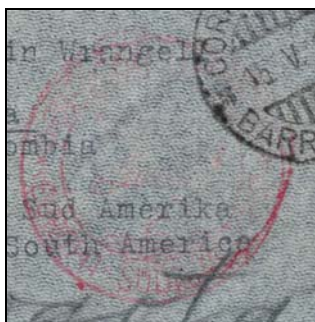
Achterzijde van de brief.

Maar, met welke zeppelin had de brief vervoerd kunnen worden?

Voor de 2de Zuid-Amerikavlucht van de LZ 127 van 27 april t/m 8 mei 1937 (toch al de laatste Amerikavlucht van dit luchtschip), werd de brief een week te laat vanuit Tallinn verzonden. LZ 129 had zijn 1ste Zuid-Amerikavlucht tussen 16 en 27 maart 1937 voltooid en was vanaf 3 mei 1937 onderweg op zijn eerste (en laatste) Noord-Amerikavlucht.

De verzending per zeppelin was dus feitelijk onmogelijk en op grond van de overeenkomst tussen Deutsche Lufthansa en Air France ook niet meer gepland. Over de drietalige aanwijzing werd daarom een violette streep getrokken.

Wat onduidelijk, maar toch te lezen, zien we op de voorkant van de brief het rode stempel “DEUTSCHE LUFTPOST * EUROPA – SÜDAMERIKA *”.

De brief ging dus verder per luchtpost van Berlijn naar Stuttgart en van daar in de brievenmaal voor luchtpost naar Zuid-Amerika: via Marseille, Sevilla en Las Palmas naar Bathurst (de huidige hoofdstad Banjul van Gambia). Daar werd de brievenmaal overgedragen aan de “Westfalen” voor verder vervoer per schip over de zuidelijke Atlantische Oceaan in 36 uur. Nog onderweg op de oceaan werd de vliegboot “Taifun” vanaf de katapultbaan van de “Westfalen” gelanceerd naar Natal aan de noord-oostkust van Brazilië. Van daar werd de post binnen een uur per vliegtuig naar Rio de Janeiro verzonden en van daar verder naar Columbia.

De katapultvlucht (volgens de Haberer catalogus nr. 539) vertrok op 6 mei 1937 uit Duitsland naar Zuid-Amerika. Onze luchtpostbrief zou met deze vlucht meegenomen kunnen zijn. Een tweede mogelijkheid is de katapultvlucht van 13 mei 1937 (Haberer nr. 541).

Gelet op het stempel BERLIN-ZENTRALFLUGHAFEN van 5 mei 1937 (20) uur en de aankomststempels ORREO AEREO BARANQUILLA van 15 mei 1937, op zowel de voor- als achterzijde, lijken beide vluchten in principe mogelijk.

Op grond van de eerder beschreven transporttijd van 36 tot 48 uren tussen Stuttgart en Rio de Janeiro en de onzekere transporttijd op het traject verder naar Columbia, lijkt me de eerstgenoemde mogelijkheid het meest voor de hand liggend. Hoe dan ook ken ik geen andere katapultbrief uit Estland naar Columbia uit mei 1937.

Met “per katapultvlucht” laat de in de titel van dit artikel gestelde vraag zich dus zonder twijfel beantwoorden. En wanneer zou ingenieur H.A. von Wahl gehoord hebben van het einde van de internationale zeppelinvluchten over de Atlantische Oceaan?

Bronnen en literatuur

- Wikipedia, LZ 129
- Michel Zeppelin- und Flugpost-Spezialkatalog 2017/18, 3de oplage, 2017, Schwaneberger Verlag, Unterschleißheim, bladzijden 295 en 320.
- Esa Mattila: “Postal Rates of Estonia 1918-1940”, Lahti, 1987, bladzijde 99.
- Erich Haberer: “Katalog über die Katapultpost, Teil 2: Südatlantik”, Weil der Stadt, 1987, bladzijde 5 e.v. en 54.
- Wikipedia, Do-Wal Taifun

De vertaling uit het Duits werd verzorgd door Ruud van Wijnen.

DE FILATELISTISCHE TWEELING, AFLEVERING 8

Ruud van Wijnen

We ontdekten namelijk dat ze met enige regelmaat met de boot over de Oostzee heen en weer reisden tussen Riga en Stockholm. Twee interessante havensteden met een directe veerverbinding waar het goed toeven is. Natuurlijk zal de overtocht niet altijd vlot en aangenaam verlopen zijn vanwege hevige tegenwind, woelige baren of te weinig stoomdruk.

De tweeling, ervaren reizigers, was op deze ongemakken goed voorbereid. Niet alleen zat er een dik boek in hun koffer, ze hadden ook een veel originelere manier om hun tijd te verdrijven als hun reis vertraging opliep en verveling op de loer lag. In de haven van vertrek kochten ze, bijvoorbeeld in hun hotel, Ansichtkaarten en frankeerden die volgens het juiste buitenlandtarief. Ik vermoed overigens dat de tweeling helemaal geen ongemakken nodig had om aan boord van de veerboot hun kaarten te schrijven, ze vonden het eenvoudig een leuke, afwisselende bezigheid. Bij het vertrek vanaf het dek eerst genieten van het havengebied en daarna van de Golf van Riga of de scherenkust bij Stockholm en daarna aandacht voor de kaarten.

Op de veerboot gaven ze hun geschreven kaarten af aan de purser of stopten ze in de aan boord aanwezige brievenbus. Pas na aankomst in Riga of Stockholm mochten de kaarten op het postkantoor worden gedagtekend met een Lets of Zweeds stempel.

De Zweedse postzegel op de Ansichtkaart van het Hotel Continental in Stockholm uit 1927 (afb. 1) werd in het hoofdpstkantoor van Riga waar de purser de gefrankeerde post inleverde ontwaard met het stempel Paquebot en tevens gedagtekend met het stempel RIGA -8 XI 27.

“Reislustige types”, zo kunnen we onze tweeling gerust betitelen..

Afb. 1

Afb. 2

De Letse postzegel op de Ansichtkaart van Riga aan de consul in Göteborg in Zweden uit 1928 (afb. 2) werd na aankomst in Zweden op 20 december ontwaard met het stempel STOCKHOLM ANK 1 LBR (afb. 2a).

Afb. 2a

“Gewoon een familiefilmpje – of een enkele reis om de ijsberen te bezoeken?” (dat wil zeggen: verbanning naar Siberië)

EEN DRAMATISCH STUK POSTGESCHIEDENIS(EN NIET EENS EEN ENVELOP!)

Raimundas Marius Lapas

studijar@msn.com

Ik heb zo’n vermoeden dat handelsmonsters het minst onderzochte onderdeel van de postgeschiedenis zijn. Daar zijn duidelijke redenen voor.

Ze zien er niet aantrekkelijk uit. Vaak zijn ze dikker dan een envelop of briefkaart, van geweven materiaal (vaak canvas), van een groter formaat. Vaak hebben ze een gaatje in de flap met een sluiting voor gemakkelijke toegang. Soms zijn ze onmogelijk op te bergen of tentoon te stellen (tenzij je de voorkant van bijvoorbeeld de doos eruit snijdt?). Dit soort postaal materiaal uit de Baltische landen is zonder twijfel extreem zeldzaam. Als fervent onderzoeker van, schrijver over en exposant van de Litouwse postgeschiedenis, die al meer dan een halve eeuw bezig is en misschien wel ’s werelds grootste collectie op dit gebied bijeengebracht heeft, moet ik helaas toegeven dat ik in al die decennia ijverig zoeken maar zeven van zulke stukken in bezit heb weten te krijgen. Ik heb nog nooit gehoord van anderen die dit soort stukken in hun collectie hebben zitten.

“Prekių pavyzdžiai” (ook bekend als “prekių pavyzdys” of “pavyzdys be vertės”) in het Litouws of “Warenmuster ohne Wert” (“Muster ohne Wert”) in het Duits, bestaan al sinds het begin van de postdienst in het onafhankelijke Litouwen. In de eerste tariefperiode (1 januari 1919 – 29 februari 1920) waren de tarieven voor handelsmonsters als volgt: tot 15 gram 20 skatikų voor het binnenland, 40 skatikų voor het buitenland; voor elke 15 gram meer kwam daar hetzelfde bedrag bij tot een maximum van 1 kg. Uiteraard zou mijn hart direct sneller gaan kloppen als ik een handelsmonster uit de eerste tariefperiode kon

Afb. 1

bemachtigen, maar mijn oudste monster dateert uit 1924, en daar ben ik al heel gelukkig mee.

De stukken in mijn collectie zijn verzonden vanuit Kaunas en Klaipėda, maar ook uit Palanga, Žagarė, Seda en Mažeikiai. Wat heeft erin gezeten? In sommige gevallen weten we het: medicijnen, lijnzaad en tabak.

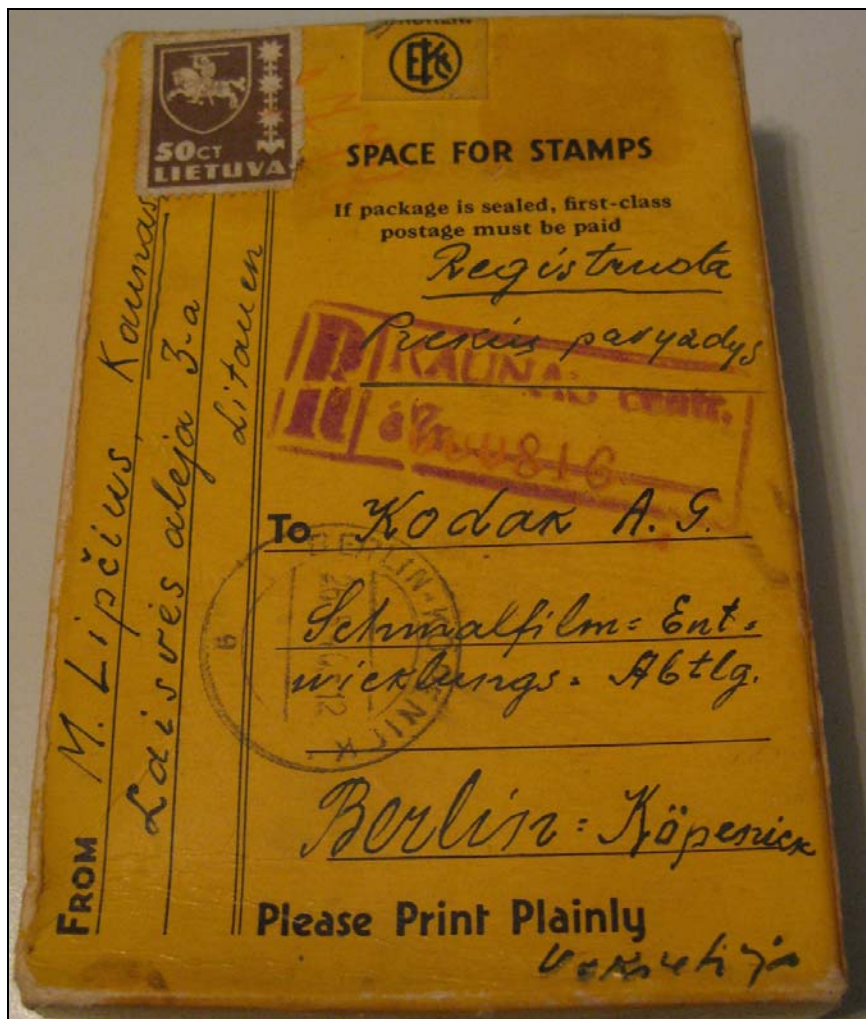
De kampioen van de postaal verzonden handelsmonsters in mijn collectie past helaas niet op een albumpagina (afb. 1). Het is een doosje voor een 380 panchromatische acetaatfilm voor een filmcamera van het merk Ciné-Kodak, aangetekend verzonden vanaf KAUNAS centr. 000816 door M. Lipčius, Laisvės aleja 3-a, Kaunas, Litouwen naar Kodak A. G. Schmalfilm, Entwicklungs Abtlg., Berlin-Köpenick, Vokietija (Duitsland).

Op de adreszijde (afb. 2) is ruimte opengelaten met daarin gedrukt "SPACE FOR STAMPS" met een waarschuwing "If package is sealed, first-class postage must be paid." ("Als de verpakking verzegeld is, moet het voorrangstarief worden betaald."). Daar bevindt zich een langlopende postzegel van 50 centų (Scott #304, Michel #416) – niet afgestempeld, maar met de hand gemarkeerd met een viercijferige code voor de afhandeling. Op deze kant van het poststuk staat ook het ontvangststempel BERLIN-KÖPENICK g, gedateerd 26.5.40 (afb. 4).

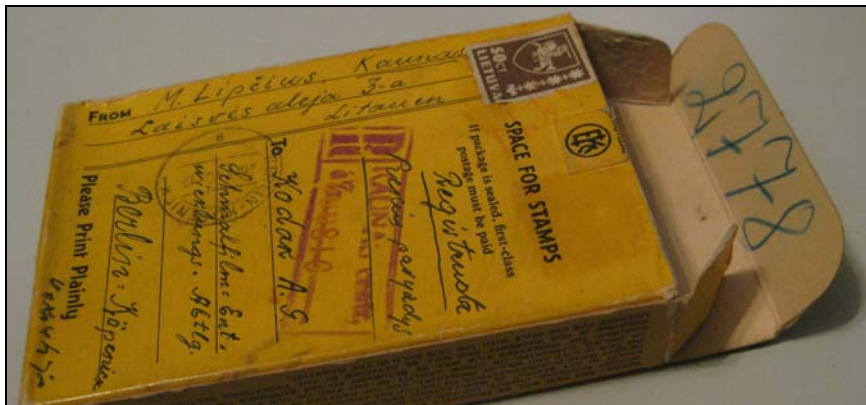

Afb. 4

Op de andere kant staat de lengte van de film aangegeven: 50 voet (15,24 meter) en de breedte, 16 mm. Hier zitten twee Litouwse postzegels – een langlopende zegel van 5 ct. uit de vredesserie, uitgegeven op 15 maart 1940 (462, Scott #317, Michel #437) en een zegel van 60 ct. uit de serie ter herdenking van de terugkeer van Vilnius in het Litouwse staatsverband van 6 mei 1940 (470, Scott #316, Michel #445) (afb. 5).

Afb. 2

Afb. 3

Afb. 5

Helaas is de datum van het stempel Kaunas centr. onleesbaar, maar het stuk moet in elk geval verzonden zijn op of na 6 mei 1940 – vermoedelijk rond de periode 22-24 mei 1940. Op deze kant van het poststuk is ook (met moeite) een rood censuurstempel van het “Oberkommando der Wehrmacht” te vinden (afb. 6). We zitten immers al in de Tweede Wereldoorlog.

Afb. 6

Mijn handelsmonster, dat dus een doos is voor een “380 Panchromatic Ciné-Kodak safety film”, valt in de laatste periode van de Litouwse posttarieven, van 1 juli 1934 tot 18 december 1940. De tarieven voor handelsmonsters waren als volgt: tot 100 gram lokaal 5 ct., binnenland 10 ct., buitenland 25 ct., en elke 50 gram meer lokaal 2 ct., binnenland 5 ct. en buitenland 10 ct. (met een maximum van 500 gram). Deze Kodak acetaatfilm is gefrankeerd met 1,15 litas:

Tarief voor een handelsmonster tot	
100 g.:	25 ct.
150 g. meer:	30 ct.
Aantekenrecht:	60 ct.
Totaal:	1,15 lt.

Wie zat er achter zo’n onschuldig doosje voor een Kodakfilm?

De afzender van deze doos, Mikalojus Lipčius (ook bekend als Mikas of Mykolas Lipčius (afb. 7 en 8); 19 december 1894 – 25 juni 1942), was het hoofd van de Litouwse militaire inlichtingendienst tussen de wereldoorlogen (1919–1923), plaatsvervangend minister van

Binnenlandse Zaken (1923–1924) en secretaris-generaal van het ministerie van Financiën (1927–1940).

In juli 1918, op het eind van de Eerste Wereldoorlog en het begin van de Litouwse Onafhankelijkheidsoorlog, kwam Lipčius terug naar Litouwen. Op 30 december 1918 trad hij toe tot het Litouwse leger. Hij diende onder Vincas Grigaliūnas-Glovackis in het Tweede Infanterieregiment. Hij maakte ijverig propaganda voor het Litouwse leger om meer vrijwilligers te werven. Op 13 januari 1919 kwam hij onder bevel van de Generale Staf. Hij werd een “officier bijzondere zaken”, een titel die gegeven werd aan het undercover-personeel van de militaire inlichtingendienst.

Kort daarna kwam hij in contact met de Nieuwseenheid onder leiding van Jonas Žilinskas. Op 12 mei 1919 kreeg de eenheid de nieuwe naam Inlichtingeneenheid, en twee dagen later trad Lipčius toe tot de eenheid als Žilinskas' plaatsvervanger. Toen Žilinskas ziek werd en niet meer in staat was leiding te geven aan de dienst, werd Lipčius op 10 juni benoemd tot waarnemend hoofd en later, op 12 juli, tot het officiële hoofd van de dienst. Spoedig werd Lipčius echter zelf ziek en moest hij vervangen worden door Liudas Gira. Lipčius' dienst was ook betrokken bij de ontdekking van de poging van de geheime Poolse Militaire Organisatie om de Litouwse regering omver te werpen (1919).

In 1921 ontving hij de Orde van van het Kruis van Vytytis, eerste klasse. Onder zijn leiderschap werd een officieel statuut voor de inlichtingendienst opgesteld, werden contacten gelegd met de Letse inlichtingendiensten en werden cursussen opgezet voor medewerkers van de dienst. Lipčius was de eerste die met het idee kwam om de inlichtingendienst verklaringen van geen bezwaar te laten opstellen voor mensen die bij de Litouwse overheid in dienst wilden treden, om te voorkomen dat dubieuze personen vertrouwensfuncties zouden krijgen. In 1922 volgde Lipčius een studie aan de Universiteit van Litouwen (de latere Vytautas de Grote Universiteit).

Lipčius was betrokken bij de Revolte van Klaipėda van 1923. Hij zette een

inlichtingennetwerk op aan de grenzen van het Memelgebied, dat toen een mandaatgebied van de Volkenbond onder Frans bestuur was. Lipčius zocht Jonas Budrys aan, het hoofd van de contraspionage, en werkte nauw met hem samen. Budrys werd in 1922 in Klaipėda gedropt om de mogelijkheden voor een revolutie te verkennen.

Op 25 maart 1923 werd Lipčius benoemd tot plaatsvervangend minister van Binnenlandse Zaken, op grond van een decreet van president Aleksandras Stulginskis. Petras Kirlys volgde op 10 april Lipčius op als hoofd van de Litouwse inlichtingendienst. Binnen het ministerie hielp Lipčius een geheime politie op te zetten die losstond van de militaire inlichtingendienst, en de Afdeling Burgerbescherming, die binnen de politie de rol van recherche kreeg.

Afb. 7
Mikalojus Lipčius als plaatsvervangend minister van Binnenlandse Zaken (1923 - 1924)

Hij zette ook de Rechercheafdeling “B” (Kriminalinės policijos skyrius “B”) op.

Tussen 1924 en 1927 mocht Lipčius op staatskosten studeren aan het Parijse Instituut voor Politieke Studies (Institut d’études politiques de Paris) met als specialisaties staathuishoudkunde en administratie.

Op 1 september 1927 werd hij benoemd tot secretaris-generaal van het Litouwse ministerie van Financiën. In 1936 ontving hij de Medaille voor de Bevrijding van Klaipėda en de Orde van Groothertog Gediminas van Litouwen.

Afb. 8
Mikalojus Lipčius als secretaris-generaal van het ministerie van Financiën (1927 - 1940)

Na de bezetting van Litouwen door de Sovjet-Unie werd Lipčius op 1 augustus 1940 gearresteerd door de Sovjetautoriteiten en gevangengezet, eerst in Kaunas en later in Vilnius. Hij werd veroordeeld tot acht jaar dwangarbeid en werd op 5 juni 1941 gedeporteerd naar Siberië, waar hij op 25 juni 1942 overleed in een kamp in de buurt van de rivier Petsjora.

◀

Bronnen

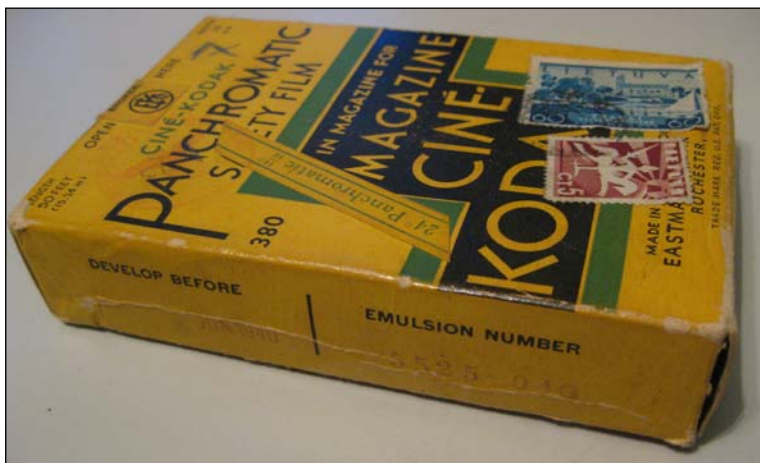
Doniela, Vytautas. "Postal rates of Lithuania: The litas period." Filatelistu draugijos "Lietuva" žurnalas nr.1999 - 1 (225). Pages 41-62.

Wikipedia

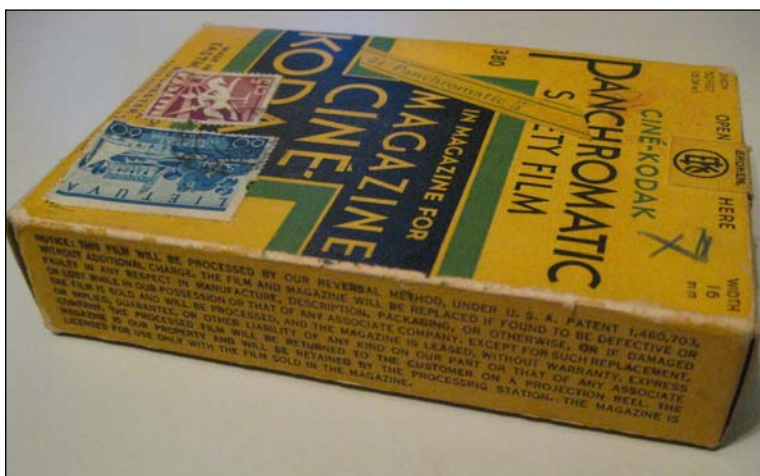
Vertaling: Sijze Reurich

Afb. 9
Mikalojus Lipčius (links) en minister van Defensie Antanas Merkys (rechts) met een Britse militaire missie in 1919.

Afb. 10

Afb. 11

POST UIT LETLAND NAAR DUIJS OOST AFRIKA. WIE UIT LETLAND KRIJGT DIE BRIEF?

Olav Petri

Een poststuk dat met onze streken te maken heeft, verzonden naar een ongebruikelijk ver land, wachtte al een tijdje op nader onderzoek.

Het betreft een brief naar het verre Duits Oost Afrika, later bekend als het Britse mandaatgebied van de Volkenbond Tanganjika, daarna een trustgebied van de Verenigde Naties en tot slot een republiek waarin het sultanaat Zanzibar werd opgenomen met tot op heden de naam Tanzania.

Een ver oord in 1913 voor een dame uit Wenden, Lijfland, Else Morstatt, meisjesnaam Von Campenhausen.

Postaal

De enveloppe lijkt op het eerste gezicht geen Baltisch stuk te zijn, gewoon Russisch. Het poststempel van 8 december 1913 (Juliaanse kalender, +13 = Gregoriaanse kalender) blijkt een treinstempel te zijn van de lijn St.Petersburg-Riga. De brief heeft in het Russisch een handgeschreven aanwijzing van de afzender: “naar het buitenland”, de adressering is verder in het Duits, en moet via Berlijn zijn bestemming bereiken.

Hij zal na enkele weken aangekomen zijn in Amani bij de haven van Tanga. Bij deze kustplaats bevond zich een kinineplantage en plantenkundig onderzoekscentrum. Daar werkte de Duitse zoöloog Hermann Morstatt.

Er blijkt een heel verhaal achter de
enveloppe te schuilen.....

Wie?

Bij het bekijken van de afzender en de geadresseerde treffen we de bekende naam Von Campenhausen aan, een familie van adel uit Lijfland die zich vanaf 1854 baron mocht noemen. De naam kennen we ook uit de tijd van de postzegels van de Wendische Kreis waar een van de directeuren een Von Campenhausen was.

De geadresseerde is Else Morstatt,

Afb. 1

meisjesnaam Von Campenhausen. De afzender is ook een Von Campenhausen, in Wenden. De familie had daar een landgoed, Orellen (Ungurmuiž).

Van de afzender "M. von Campenhau-
sen" vond ik geen gegevens, het is
geen broer.

Elsa von Campenhausen was een van de kinderen van Heinrich Eduard. Het giste in Rusland in het begin van de XX eeuw. Na de nederlagen in de Russisch-Japanse oorlog, het verlies in 1905 van Port Arthur (Artóer in het Russisch) bij China, de nederlaag bij Moekden, het verlies van de volledige Aziatische en Baltische vloot bij Port Arthur en in de zeeslagen in de Gele Zee en bij Tsoe Sjima (1905), was in Rusland de maat vol. Daar kwam nog bij dat een vreedzame demonstratie in Sint Petersburg, een vergeefse roep om hulp aan vaderszoon tsaar op

Bloedige Zondag beantwoord werd met dodelijke salvo's van het Russische leger. Dat was in januari 1905, tsaar Nikolaas II was elders. In de Baltische staten kwam het tot moordpartijen, veel welgestelden lieten het leven, landgoederen werden in brand gestoken of geplunderd. Ook Else's vader, een "Landrat" werd vermoord, in 1906 door een knecht. Elsa schreef hier een boek over.

Naar Afrika

Else trouwde in Riga met ene Brümmer, een naam waaronder ze soms op het internet te vinden is. Ze scheidde na enkele jaren, hertrouwde in Berlijn in 1912 met de zoöloog Hermann Morstatt en vertrok met hem naar Deutsch Ostafrika. Het echtpaar woonde en verbleef ruim een jaar in Amani, een leven dat wel heel erg anders was dan dat in Wenden.

In 1914 brak in Europa de oorlog uit. Even was er in de kolonie de hoop dat er geen oorlog zou komen tussen twee “blanke” naties in de koloniale gebieden. Dat zou gezichtsverlies betekenen tegenover de lokale bevolking. Vergeefse hoop. Else's man diende als onderofficier in de Schütztruppe, het koloniale leger van de bekende commandant Von Lettow Vorbeck dat tot het einde van de oorlog met succes doorvocht tegen een enorme overmacht. Ik neem aan dat Hermann Morstatt heeft deelgenomen aan de gevechten van november 1914 in Tanga. Daar werd een grote Britse invasiemacht verdreven door Afrikaanse troepen onder Duits commando. Hij werd in 1917 gevangen genomen door de Britten en heeft dus een groot deel van de campagne meegemaakt. De Britten interneerden tijdens hun bezetting Duitse burgers in Brits Indië. Else zal daar ook bij geweest zijn.

Later vestigde het echtpaar zich in Duitsland. Hermann werd hoogleraar biologie. Else publiceerde kinder- en jeugdboeken over Afrika in ouderwets koloniale sfeer. Na de oorlog werd een van de boeken op de zwarte lijst geplaatst in de DDR. Net iets teveel voortreffelijke blanken en minder aardige of juist simpele inlanders, vermoed ik. Of wellicht met teveel nazi aroma?

◀

Boek over de revolutie:
 “Wie auch wir vergeben unseren Schuldigern”, 1908 Riga, gepubliceerd onder de naam Elsa von Campen.

Afb. 4
 Biologisch Instituut in Amani, Duits Oost-Afrika.
[https://de.wikipedia.org/wiki/Amani_\(Instituut\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Amani_(Instituut))

Afb. 2
 Tanga met Askari soldaten

Afb. 3
 Slag om Tanga, ook wel bekend als de Slag om de Bijen, (2–5 november 1914). In de openingsstrijd in Duits Oost-Afrika (Tanzania) tijdens de Eerste Wereldoorlog eindigde een amfibische landing op Tanga in een totaal fiasco voor de Britten.

EEN KAART UIT HET HEERLIJKE MAJORI

Olav Petri

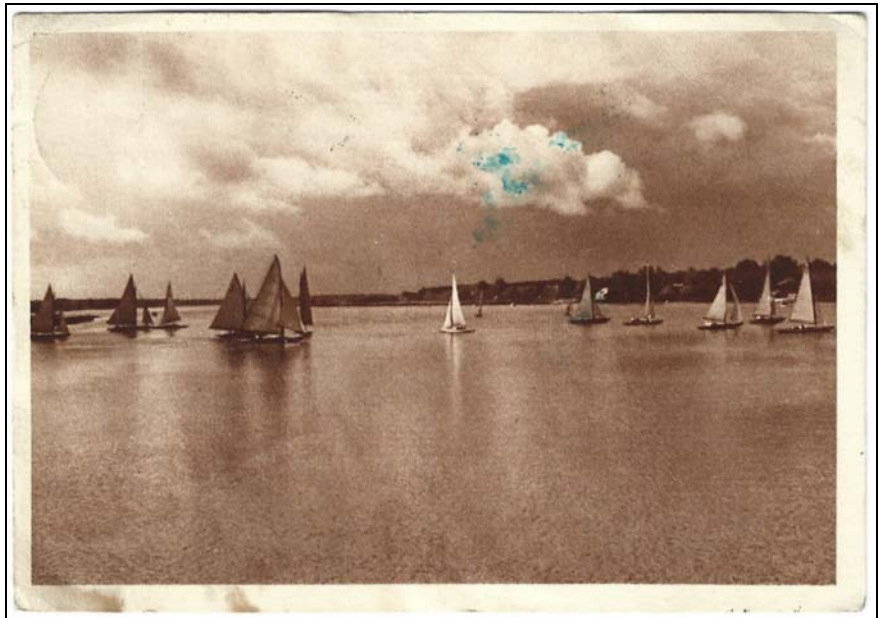
Het moeilijk leesbare stempel is een oud Lets stempel van vóór de eerste sovjetbezetting in 1940, de naam Majori is nog net leesbaar, alleen de dag, 2 oktober of later, is dat niet. Bijna twee jaar na de aftocht van de Duitse troepen was er blijkbaar nog geen nieuw stempel in gebruik.

De ansicht is uit de sovjettijd, zeilbootjes “onder vol zeil” luidt de bijbehorende tekst in het Lets en in het Russisch. De prijs van de ansicht was 1 roebel, of hij van vóór de tweede bezetting dateert, is niet te zien. Lets staat wel bovenaan, het Russisch er onder.

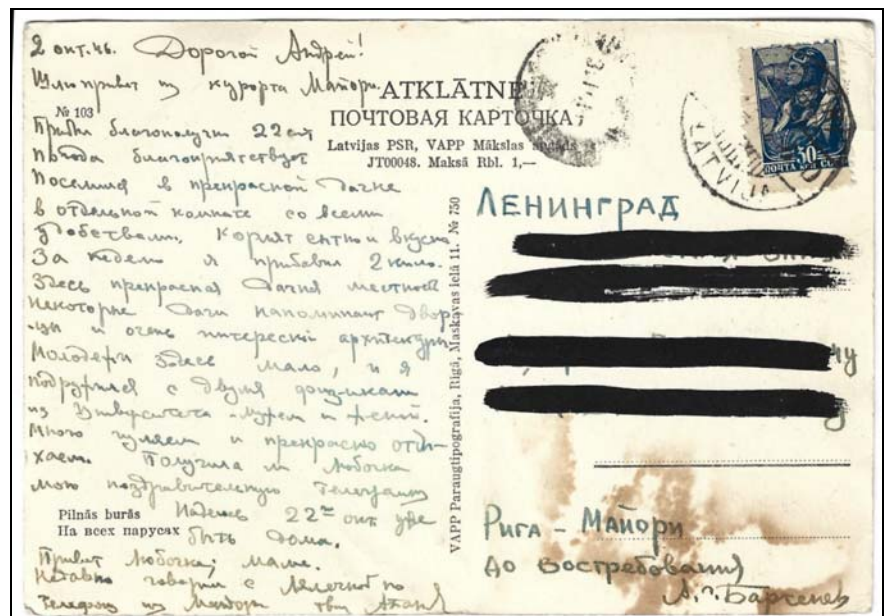
De postzegel is er een van zeer slechte kwaliteit, zeer slecht gecentreerd en grijs papier, een oorlogsproduct. Hij toont de bekende parachutist die jarenlang voor een piloot was aangezien, een ontdekking waarover in Rossica gepubliceerd is. Zelfs het type vliegtuig hebben ze daar kunnen vaststellen. Het was een Kalinin-5 van een type dat in gebruik was bij zoiets als de Burgerbescherming van de jaren '30. Dit even voor de fijnproever: de parachute zit verkeerd en er zo mee springen zou de dood tot gevolg hebben.

De tekst op de kaart is die van een heel gelukkig man. Hij was goed aangekomen, het weer is mooi, hij heeft een eigen kamer met alle comfort in een prachtig zomerhuis. Hij noemt het een datsja, dat kunnen eenvoudige zomerhuisjes zijn, maar ook ruimere zomervilla's die door de sovjets voor verblijf van toeristen of zelfs hogere communistische kringen waren onteigend. Het eten is meer dan voldoende en lekker en hij is 2 kilo aangekomen.. Majori is een schitterende datsja-plaats en sommige huizen lijken wel paleizen en tonen een interessante architectuur. Er is maar weinig jeugd, het lijkt er dus op dat de schrijver een jonge man is en hij heeft

Het is 2 oktober 1946. Ene Andrej schrijft in het Russisch een ansicht naar iemand in Leningrad. De oorlog is voorbij, de badplaats draait blijkbaar weer als vanouds.

Afb. 1a

Afb. 1b

kennis gemaakt met twee natuurkundigen van de universiteit, een echtpaar.

We wandelen veel en rusten heerlijk uit. Heeft Ljoebofsjka mijn felicitatie-telegram ontvangen? Ik verwacht op 22 oktober weer thuis te zijn.

Hartelijke groeten aan Ljoebofsjka, mama, onlangs heb ik vanuit Majori getelefoneerd met Lenotsjka.

Ondertekend met: Andrej.

De kaart raakt me, een getuige van andere tijden. Er zit een Lets element in, een sovjet element, een blijde jonge Rus op vakantie in het naseizoen en tegelijkertijd weet je dat 1946 een heel zwaar jaar was voor velen in Letland en ook in de Sovjet Unie. Er was een ongelofelijke verwoesting, enorme schaarste, een stukje vreugde in

Rusland wegens de overwinning, het gevoel van meer vrijheid. De Letten kregen te maken met opnieuw controles, zuiveringen, "wat heb je tijdens de bezetting gedaan?". Mensen werden opgepakt, verbleven soms "profilaktisch" voor "onderzoek" in Moskou enz.

Wie zou de schrijver zijn? In je eentje als jongeman een eigen kamer? Dat kreeg je niet zomaar. Goed eten? Er spreekt een duidelijke onbezorgde blijheid uit de tekst.

Raadsels. Het onzichtbaar gemaakte adres laat me ook gissen.

AANWINSTEN EN VONDSTEN

Jan Kaptein

In deze rubriek willen we poststukken en postzegels van leden van HBG laten zien: nieuwe of oude aanwinsten.

Afbeeldingen met een korte toelichting graag zenden naar de redactie.

Ook Majori

De kaart hiernaast heeft als afbeelding Majori en is verzonden vanuit Majori. Wel een andere periode: de tsarentijd. Ook toen was Majori al een geliefde badplaats. In het stempel zien we de Russische aanduiding van Majori: **МАЮРЕНГОФЪ [MAIORENGOF] ЛИФ (LYF)**.

In het bijschrift is aangegeven dat we hier de ingang van **Horn's** concerttuin zien (**afb. 1a**).

In Majori werd in 1870 het eerste hotel gebouwd door de heer **Horn**, met een tuin voor concerten. Het was ook de lokatie voor de eerste vertoning in Jūrmala van een 'film' in 1896.

Het muziekleven was in Majori geconcentreerd. Hier werd ook het eerste concert van Letse muziek gegeven in 1905. Het gebouw van de concerttuin brandde af in 1913. De traditie van van gratis openluchtmuziekconcerten wordt tot op de dag van vandaag voortgezet.

Zie:

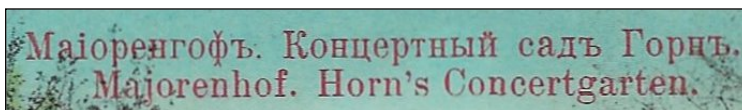
De Baltische Riviera : deel 1/ Jan Kaptein. - In: HBG 2008 ; 53. - p. 4-16 (gedrukt in zwart-wit, maar de digitale pdf-versie is in kleur!)

Afb. 1a (83 %)

Afb. 1b (100 %)

Afb. 1c

WALK / VALK / VALKA / VALGA DEEL 1

Ruud van Wijnen

Jan Kaptein

De kaart hieronder laat zien dat dit artikel over een bijzondere stad gaat. De grens tussen Estland en Letland gaat dwars door de oude stad Walk.

De kaart hiernaast is in 1934 verzonden vanuit het Estse Valga.

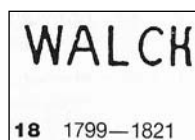

Afb. 1b

Na het passeren van de grens komt men in het Letse Valka.

ВАЛКЪ / WALK

De stad Walk, de Duitse naam, werd voor het eerst vermeld in 1286. In 1721, na de Grote Noordse Oorlog (1700-1721), kwam de stad onder Russisch bestuur. Het bleef eigenlijk een klein stadje, in 1819 slechts 451 inwoners. Er woonden toen vooral Duitsers, 79,6%, en verder 10,0% Letten, 7,5% Russen en 2,9% Esten. De post in Walk is voor het eerst in 1632 genoemd. In 1780 is het postkantoor geopend en vanaf 1799 zijn er stempels van de Russische post bekend, aanvankelijk in het Duits (afb. 2).

Afb. 2

Het handboek van Hurt/Ojaste (lit. 1, p. 426-430) geeft een overzicht van de stempels vóór de invoering van de standaardstempels.

Vanaf 1821 zien we ook Russisch in de stempels (afb. 3). Op deze brief is een dubbelovaalstempel gebruikt met geschreven datum "29-11" en "1849" (von Hofmann VR-4515 met gebruiksperiode 1851-1859). Daarmee is dit stempeltje (van november 1849) een vroegere datum.

Afb. 1a

Afb. 3

Portvrije dienstbrief van het stadsbestuur van WALK aan de raad van de stad Wolmar.

Op 12 april 1860 worden nieuwe standaardstempels geïntroduceerd (circulaire no. 53). Het zijn enkelringstempels met bovenin de plaatsnaam en onderin een ornament. De datum is aangegeven in drie regels, dag, een afkorting voor de maand en het jaar. De plaatsnaam bovenin is **ВАЛКЪ** [WALK]. Volgens Hofmann (lit. 2) zijn in Walk twee verschillende stempels van dit type gebruikt. Het handboek geeft van het eerste stempel de (waargenomen) gebruiksdata: 12.06.60 – 10.09.71. Het tweede stempel lijkt er veel op en was in gebruik 21.08.81 – 18.02.88.

Na de invoering van de postzegel in Rusland (1857) krijgt Walk in 1858 een puntnummerstempel: 389 in een rechthoek (**afb. 4**). Dit stempel werd gebruikt in combinatie met het dagtekening-stempel.

Afb. 4c

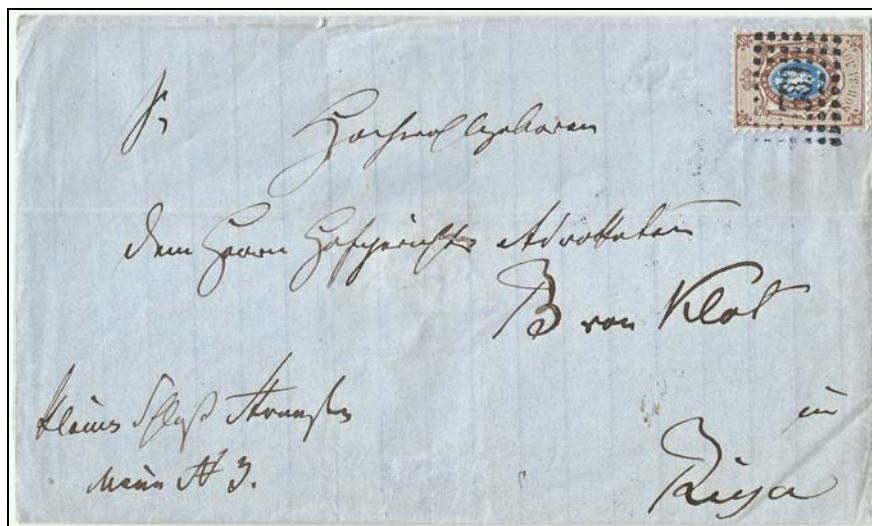

Afb. 4d

In 1863 werden de puntnummerstempels al weer afgeschaft. Voor de ontwaarding werden daarna de dagtekenstempels gebruikt.

Het handboek van Hurt/Ojaste (lit. 1) ziet maar één stempel van dit eerste standaard-type: het eerste stempel in **afbeelding 5**.

Het tweede en derde stempel zijn nieuwere stempels van hetzelfde type (enkelrings, datum in 3 regels) met meer informatie. Het tweede stempel geeft bovenin ook de afkorting voor Post Kantoor en onderin de

Afb. 4a (collectie Ruud van Wijnen) (76 %)

Brief met het puntnummerstempel van Walk, verzonden naar Riga.

Afb. 4b

11:1	11:2	11:3
38 1860—1887	39 1883—1888	40 1889—1902

Afb. 5

aanduiding voor het gouvernement:
Lijfland.
Het derde stempel geeft het
gouvernement bovenin en onderin de
afkorting voor Post- Telegraaf-

Kantoor.
Dit stempel is er ook met indexnum-
mer 2.

De kerkbrief (afb. 5) is portvrij, maar heeft wel het dagtekeningstempel met de aanduiding Post-Telegraafkantoor onderin, indexnummer 1.

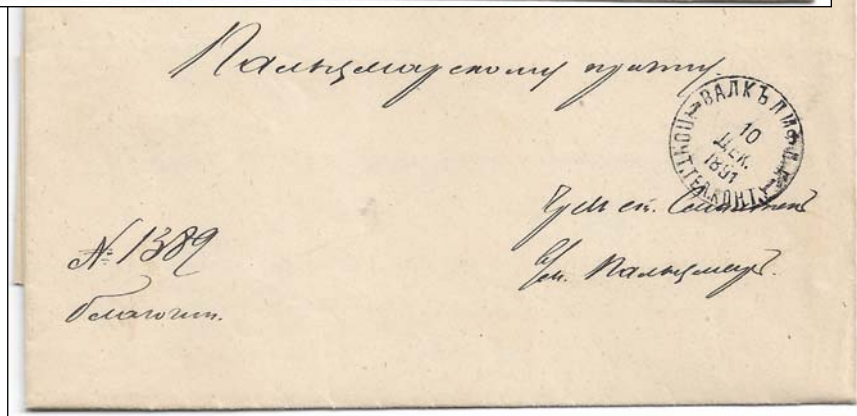

Afb. 6b

De brief is geschreven in een oud Russisch handschrift en gaat naar de parochie Palzmar, het huidige Palsmane bij Smilten. Sinds 2009 maakt het deel uit van de gemeente Smilten, daarvoor hoorde het bij het district Valka. Het is een klein dorp: 831 inwoners op 1 januari 2023. De brief, gedateerd 11 december 1891, gaat over het sturen van 27 exemplaren van gebeden in het Latijn en het doorsturen van 22 exemplaren naar het Consistorie. Ondertekend door pastoor.

Greg Mirsky heeft een deel van de brief kunnen ontcijferen:
Получено 11 декабря 1891 г.
Полиц.... причту
Из им... при управе высылаются 27
экземпляров молитв
пред и после причастия на
Латинском....
для отсылки в духовную
Консистирию 22 экземпляра.
Благочинный священник Ака..."
"Ontvangen op 11 december 1891
Politie... Ik zal het zeggen
Van hen... naar de raad worden 27
kopieën van gebeden verzonden
voor en na de communie in het
Latijn....
, 22 exemplaren voor verzending naar
de Geestelijke Consistorie.
Decaan oftewel..."

Het handboek van Hurt en Ojaste geeft een zeer uitgebreide onderverdeling van de stempels. Het stempel van ВАЛКЪ / WALKb op de kerkbrief is dan type 6A1: datum in 3 lijnen, maand in letters, met gubernia aan de top en type postkantoor onderin. Dit stempel met indexnummer 1 heeft in het handboek volgnummer H/O 11-3, in gebruik 1889-1902.

Afb. 6a

Afb. 7a(65 %)

Aangetekende brief, verzonden vanuit ВАЛКЪ / WALK aan de "Hooggeboren Heer Vrederechter, 8^e afdeling van het Wenden-Walk gerechtsdistrict. Te Walk."

In circulaire 13 van 5 april 1890 kwam de instructie om Romeinse cijfers te gebruiken voor nieuwe stempels. Dit gebeurde op voorstel van de U.P.U. Ook de stempels in Rusland veranderden in het datum-in-kruisvorm-type. In het midden blijft eerst de dag staan, daaronder de maand (in Romeinse cijfers), links van het geheel de eeuw en rechts de rest van het jaar. Op de aangetekende brief, verzonden binnen БАЛКЪ / WALK is dit stempel-in-kruisvorm gebruikt (afb. 7).

Afb. 7b (100 %)

Het stempel met indexnummer 1 was in gebruik in de periode 1891-1905. Dit type stempel is in БАЛКЪ / WALK ook gebruikt met indexnummer 3. Het indexnummer 2 is niet gesignaleerd, maar kan er dus wel gebruikt zijn.

Met de circulaire nr. 9 van 3 februari 1903 werd een nieuw type stempels geïntroduceerd: de dubbel-ring-stempels. In БАЛКЪ / WALK zijn 9 verschillende stempels gebruikt van dit type (afb. 8 en 9).

Afb. 8b (100 %)

De meeste van deze stempels hebben datumbruggen en bovenin alleen de plaatsnaam БАЛКЪ. De laatste 2 stempels, met indexletters *o[d]* en *e* hebben ook de gouvernementsaanduiding ЛИФЛ., Lijfland. De indexletters zijn in dit type stempel schrijffletters.

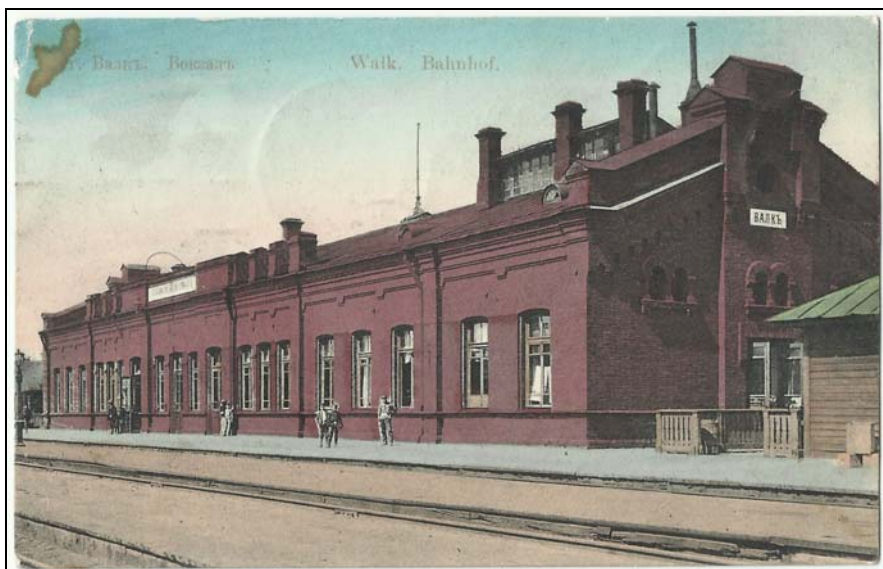

Afb. 8a (83 %)

Afb. 9

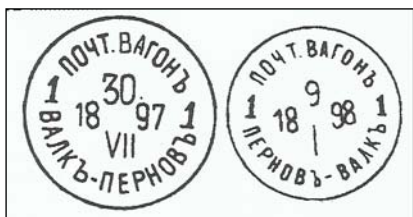
Brief van de uitgeverij, boek- en schrijfwarenhandel A.J. Kurg inde Moskauerstraat 11 in БАЛКЪ / WALK naar LEIPZIG, 11 / 24 febr. 1909 – 26 febr. 1909. Binnen twee dagen naar Leipzig. Dagtekenstempel БАЛКЪ * * 6 (von Hofmann 036-12 met gebruiksperiode 1898-1917)
De uitgeverij hield zich vooral bezig met brief- en felicitatekaarten.

Afb. 10

Afb. 11

Afb. 12

Afb. 13

Валкъ Вокзалъ - Station Walk

“Een conducteur met een gezicht als een verschrompelde appel slentert langs de glazen deuren van de coupé: “Kospota passasiry -väreerte Passagiere – geëerde passagiers – tsienijamie pasasiri – Valk – Walk – Valga – Valka! Voor Tartu, Tallinn, Narva, Petersburg overstappen!” De eerste huizen aan de westkant van Valga glijden met hun groentebedden links achter de treinramen voorbij”

In 1889 werd Riga, hoofdstad van het gouvernement Lijfland én belangrijke havenstad, via Walk, Dorpat/Tartu en Taps/Tapa verbonden met Sint-Petersburg. Tussen Riga en Taps reden aanvankelijk de postwagons 89 en 90, pas in 1913 gingen de postwagons 39 en 40 de directe verbinding Riga – Sint Petersburg onderhouden. In Walk splitste van deze hoofdlijn een doorgaande lijn af naar Pskov aan de Sint Petersburg-Warschau spoorlijn.

De door de plaatselijke uitgeverij “Kultur” uitgegeven ansichtkaart van **afbeelding 10** toont de spoorzijde van het station van Валкъ/Walk. Op het station van Walk bevond zich een eigen postkantoor dat beschikte over een ovaal stationsstempel: ВАЛКЪ БОКЗАЛЪ met de kenletter a. Dit stempel was in gebruik van 1912 tot in 1917 (**afb. 11**).

Smalspoorbanen verbonden Walk in noordwestelijke richting met de haven- en badplaats Pärnu (Pernov in het Russisch, Pernau in het Duits) aan de Golf van Riga en in zuidoostelijk richting met Stockmannshof/Pļaviņas aan de Riga-Dünaburg spoorlijn.

“Zo. Om negen uur zijn we uit Pärnu vertrokken. Nu is het één uur zestien. Precies. Over drie kwartier zijn we in Pikksaare en over nog eens drie kwartier zijn we in Härgemäe en over nog eens drie kwartier zijn we in Valga. En maandag om twaalf uur in Petersburg”.

Van de route Walk-Pärnu kennen we uit de jaren 1897 en 1898 rondstempels die in de postwagons БАЛКЪ-ПЕРНОВЪ (Walk-Pernov) en ПЕРНОВЪ-БАЛКЪ (Pernov-Walk) werden gebruikt (**afb. 12**). In 1900 werd deze verbinding, postaal gezien, onderdeel van de route Pskov-Pärnu (ПСКОВЪ- ПЕРНОВЪ) bereden door de postwagons 125-126.

“Er stappen een paar mensen uit, een paar mensen in. Voor het station vermengen de zongebruinde wangen en blonde snorren van Letse en Estse boeren zich met de gezichten van jonge en oude vrouwen, die hun witte of zwarte zondagse hoofddoeken in een soort puntboogje dragen dat me aan kerkrampen doet denken”.

Ten westen van Walk liep de smalspoorlijn naar Pärnu door een taalkundig grensgebied waar de bevolking Lets of Ests sprak. Van een staatkundige grens was in de Russische tijd geen sprake, het hele gebied (tot aan Pärnu toe) behoorde tot het gouvernement Lijfland. Hetzelfde gold voor het gebied ten oosten van Walk.

Ook het laatste deel van de in 1903 in gebruik genomen smalspoorlijn Stockmannshof/Pļaviņas, via Alt-Schwanenburg/Vecgulbene, naar Walk, liep door taalkundig gemengd gebied. Deze 210 km lange verbinding, als het ware als een boog door het Lijflandse platteland, diende vooral voor het vervoer van hout, graan en akkerbouwproducten naar de hoofdspoorlijnen Riga-Dünaburg en Riga-Pskov. De lijn werd van meet af aan bereden door de postwagons 271-272. In de beginjaren werd de post afgestempeld met de standaard rondstempels, vanaf eind 1912 kwamen de bekende ovaalstempels in gebruik. **Afbeelding 13** toont daarvan een voorbeeld: БАЛКЪ +271+ ШТОК-МАНСГОФЪ.

Op 23 november 1913 deelt de kroegbaas in Martzen/Mārciena aan de bierbrouwerij van C. Stritzky in Riga mee dat hij twee lege vaten per trein heeft geretourneerd en verzoekt vriendelijk om hem onder rembours via station Martzen twee tonnen pils te sturen.

Afb. 14

Afb. 15

Tijdens de Eerste Wereldoorlog kwam Stockmannshof in 1916 in het Russisch-Duitse frontgebied te liggen en werd de spoorlijn naar Walk ingekort met vertrek uit Alt-Schwanenburg/Vecgulbene en werd het ovaalstempel overeenkomstig aangepast: АЛТЪ ШВАНЕНБУРГЪ +272+ БАЛКЪ (**afb. 14**).

Op een in 1916 vanaf het stationspostkantoor in Walk portvrij naar Stakeln/Strenči verzonden briefkaart maakt het Russische militaire dienststempel duidelijk dat “De spoorwegonderhoudspost van Walk” in het “oorlogsgebied van Peterburg” lag: Валкскій ж. др. продовольст. пунктъ Петербургск. воен. Округа (**afb. 15**).

Literatuur

Lit. 1

EESTI = Estonia : philately & postal history handbook catalogue / Vambola Hurt, Elmar Ojaste. - 1986. - 767 p. - Met supplement 1988. Supplement II: in EF 1988 ; nr. 32. - Supplement III: in EF 1990 ; nr. 33-34.

Lit. 2

Lettland : Handbuch Philatelie, Kommunikations- und Postgeschichte : 1625 - 1915/18 Das Postwesen auf dem Territorium der späteren Republik Lettland, besonders geprägt von Deutschen, Schweden, Polen und Russen : 1625 - 1915/18 / Harry v. Hofmann. - Hamburg : Harry v. Hofmann Verlag, 2014. I en II

De cursief gedrukte citaten zijn overgenomen uit de historische roman “Het Vertrek van Professor Martens” van de Estse schrijver Jaan Kross. Op 7 juni 1909 reist de Est Friedrich Fromhold Martens, emeritus-hoogleraar, staatsraad en gewiekst onderhandelaar in dienst van de tsaar, per trein van zijn tweede huis in Pärnu naar Sint-Petersburg. Tijdens zijn reis laat hij zijn leven de revue passeren, daarbij kijkt hij af en toe naar buiten. Uitgave van Prometheus Amsterdam, 1993. ISBN 905333 145 X De gegevens over de spoorstempels zijn ontleend aan het Letland-handboek van Harry von Hofmann over de periode 1625-1915/18, Hamburg, 2014.

VERZAMELAARS IN HUN NATUURLIJKE HABITAT II

Drs. P. Interparus

Bij de vereniging “Het Baltische Gebied” verwacht je ze te vinden in duingebieden met dennenbomen, of turend naar de zee vanaf lage rotskusten, dwalend door kleine stadjes met een kasteelruïne, in dromerige havenstadjes of nabij statige landhuizen. Maar zeker ook in hoogveengebieden met doodse stilte. Juist: die stilte is een kenmerk van het gebied waar de filatelist van dit keer zich prettig voelt. Stoor hem niet, hij werkt en voor zijn werk is niet gestoord worden van groot belang. Concentratie is geboden. Waar zit de bloem die hij nodig heeft, waar schuilt de nectar?

In de hobbyruimte heerst orde. Er is sprake van uitgesproken netheid. Albums staan netjes op een rij, kleur bij kleur, formaat bij formaat. Soms genummerd – wat zou achter die nummers schuilen? – dan weer voorzien van stickers met de namen van landen en de status van de inhoud. Het werk is niet af, “nog uitzoeken” staat er soms op.

Die nummers intrigeren een beetje. Zouden het Michel nummers zijn, Estland nummer 1, Estland nummer 2 en zo verder. Dan zou elk nummer tot op de bodem uitgeplozen zijn. Ja, dat moet het zijn. Hier wordt met chirurgische nauwkeurigheid enthousiast gewerkt met details.

Een belendende ruimte heeft hetzelfde, inmiddels vertrouwde beeld. Maar wat is dat? Zie ik wat ik zie? Is de belendende ruimte een werkplaats waar minder verzamelwaardig materiaal met behulp van een strijkbout wordt omgetoverd tot hoogwaardige producten voor begerige verzamelaars? Heel oude zegels zijn immers net mensen, het gebit, het tandings, laat veel te wensen over. Ook doen spieren het niet even goed en zijn weefsels wat rimpelig geworden. Een ergotherapeut of tandarts doet soms wonderen.

De wilde natuur in gaan, kijken waar ze zich ophouden, waar ze zich thuis voelen, verzamelaars, filatelisten.

Afb. 1

Dit vereist nadere bestudering. Er was geen album met op de sticker “geoptimaliseerde topstukken”. De strijkbout was bij het onverwachte bezoek aan de hobbyruimte trouwens koud. Geen heterdaadje.

Wel viel op dat de verzamelaar hoge eisen stelt en ingrijpt wanneer materiaal niet deugt en onbruikbaar is. Hij zal erg streng zijn, want het aantal

vuilniszakken was groot, er zaten plukjes papier in met iets filatelistisch er op. Ene Rauhut heeft er ook wat mee te maken. Op deze dag waren de zakken niet vol, de blauwe container was mogelijk net geleegd.

Conclusie: een verzamelaar die zeer geordend te werk gaat, die breed werkt, die over veel literatuur beschikt en die dus alles secuur uitzoekt en rubriceert. Ook is het niet iemand die stil zit, alles afdekt en die niemand deel laat worden van zijn werk. Van zulke verzamelaars moeten we er meer hebben. Zoek ze dus in stille vriendelijke gebieden, klopt en u zal worden opgedaan.

P.S.

Onder strikte geheimhouding zal een bestuurslid u desgewenst zeggen wie deze filatelist is.

Afb. 3

Afb. 2

TERUGKOMEN OP

Ruud van Wijnen
Jan Kaptein

HBG 84 TALLINN I - V

Er zijn enkele fouten. Maar er was ook een steunpunt voor de communicatieafdeling van Tallinn

VI (6).

Het correcte adres van Tallinn V AG is Sitsi 16.

Bijgaand een foto uit het interbellum en een recente foto.

Ants Tagel

HBG 82 Post uit Viru-Jaagupi

СЛУЖЕБНОЕ НКС (народный комиссариат связи)

Dienst HKS (Volkscommissariaat voor Communicatie)

De Russen waren van 31.07. tot 05.08.1941 in het bezit van het postkantoor en wat ze in die periode deden is onbekend. De heer Løbbering geeft een goed voorbeeld.

Het postkantoor was officieel gesloten tussen 31.07. en 27.09.1941 en de postdienst lag toen stil.

Ants Tagel

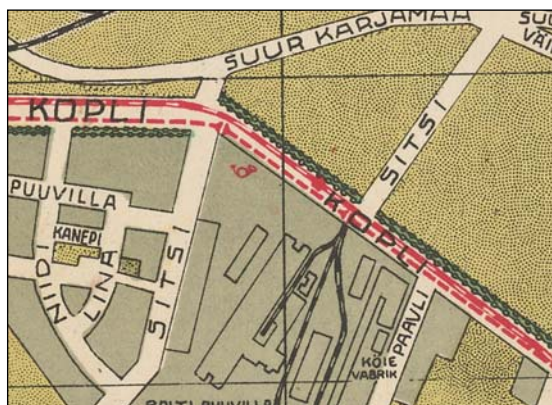
In deze rubriek komen we terug op eerdere artikelen.

Afb. 1
Tallinn V, Sitsi 16

Afb. 2
Tallinn V,
Sitsi 16

Afb. 3

Jan Kaptein,
Olav Petri
Ruud van Wijnen

Deutsche Zeitschrift für Russland-Philatelie Dezember 2023 ; Heft Nr. 119

Een jubileumnummer: 50 jaar. Het blad heeft 50 'jubileumpagina's' met korte artikelen. Hieronder ook een Baltisch onderwerp: Konstantin Frey laat een 'Holzpostkarte' zien uit Lijf-land (afb. 1). De kaart werd verzonden via de spoorpostlijn REVEL 239 MOYZEKYUL, Tallinn- Mõisaküla. Het stempel is een ovaal dubbel-ringstempel met indexletter *6*. De kaart heeft verder nog een aankomststempel van Nuia, 21.3.1915. Een ander leuke artikel: over de brieven met sovjet-belastingzegels voor het filatelistisch ruilverkeer, een bijdrage van Erhard Engelman. Thomas Berger laat aangetekende brieven zien met puntnummer-stempels, een zeldzame combinatie. De oudste Russische postzegels zijn ook in Koninkrijk Polen gebruikt Bogdan Pelc schrijft over het gebruik van Mi. 1-7 in Polen. Formeel was de tsaar ook koning van Polen en hier werden ook de Russische zegels gebruikt, wel met de typische Poolse stempels (4-ring-nummer en 4-vierkanten-nummer). Buiten de jubileumpagina's nog een paar artikelen, o.a. van Raimundas Marius Lapas. Hij laat een brief zien, in 1946 verzonden vanuit Groot-Brittannië naar Vilnius. De brief kwam terug met het stempel "Retour / Inconnu".

Verder nog een flink artikel (13 pagina's) van Manfred Nolte: de veldpost van het Rode Leger in de 2^e Wereldoorlog 1941-1945.

Jan Kaptein

Gerecenseerde tijdschriften of artikelen daaruit kunt u tegen porto- en/of kopieerkosten opvragen via de redactie.

Afb. 1a

Afb. 1b

Journal of the Lithuania Philatelic Society 2021 [2023] ; No. 249

Dit blad van de Amerikaanse Litouwen Vereniging verschijnt wat onregelmatig, maar de inhoud is altijd bijzonder (en mooi gedrukt). Er wordt aandacht besteed aan het 75-jarig bestaan van de vereniging,

opgericht in 1946.

Andrew Kapochunas schreef eerder over Litouwse geschiedenis in verband met oude landkaarten. Deze keer schrijft hij over de locatie van postkantoren in het gouvernement Vilnius / Wilna in 1801-12, 1820 en 1829. Uiteraard aan de hand van oude kaarten.

Ričardas Vainora schrijft over de briefkaart met het zegelbeeld van Groothertog Vytautas. De zegels met Vytautas (mi. 293-313) werden 15 juli 1934 uit roulatie gehaald, en daarmee –impliciet– ook de briefkaarten met dit zegelbeeld. Gebruik na deze datum betekende strafport.

De Litouwse briefkaartformulieren komen aan de orde in het artikel van Audrius Brazdeikis. Hij geeft een mooi overzicht van deze kaarten.

Tot slot geeft Ričardas Vainora nog een recensie: een boek over firmabrieven uit Šiauliai 1896-1944 en 1960-1988 door Petras Kaminskas.

Jan Kaptein

Baltikum : Zeitschrift für Philatelie und Postgeschichte 2024 ; Nr. 17

In deel 1 van een uitvoerig en fraai artikel stelt Martin Bechstedt de vraag of de lokale opdrukzegels van Südtaien / Gardinas / Grodno / Hrodna uit 1919 gezien kunnen worden als een Litouwse uitgave. Bij zijn zoektocht naar het antwoord gaat hij uit van vijf vragen: wie had de feitelijke macht in het gebied, onder wiens formele bestuur viel het, welke personen of instituties hebben de zegels feitelijk uitgegeven, heeft het bevoegde gezag de zegels als geldig voor frankeren erkend en in welke staat ligt het gebied nu? Uitgebreid beschrijft Martin de militaire ontwikkelingen en geografische gevolgen daarvan in en om Grodno rond het einde van de Eerste Wereldoorlog. Tenslotte wordt ingegaan op de uitgave (op 4 maart 1919) van de opdrukzegels en het gebruik ervan.

Ook Friedhelm Doell stelt in de inleiding van zijn bijdrage over de Estse taal een vraag: “wie schreef wat aan wie?”. In het kader van de zgn. “sociale filatelie” een belangrijke vraag en daarbij lopen vele verzamelaars tegen het probleem aan dat ze de taal van hun verzamelgebied gebrekig of helemaal niet kunnen lezen. We worden door Friedhelm geholpen met zes uitgebreide woordlijsten over personen en groepen, over ondernemingen en instituties, over straten en adressen, over plaatsen en regio's, over verzend- en ontvangstnotities en over de inhoud van brieven.

Een uitnodiging om aan de slag te gaan!

Een treffend voorbeeld van “sociale filatelie” laat Olivier Hanschmidt zien in zijn rijk geïllustreerde beschrijving van de brief die de journalist en politicus Jaan Tõnisson op 4 juni 1940 verzond aan Aleksander Warma, de Estse ambassadeur in Helsinki. In twee kortere artikelen wordt door Thomas Löffbering en Erhanrd Engelmann aandacht besteed aan een in 1908 uit Abja verzonden verzekerd pakket en gaan Werner Klieber en Hartmut Fueßin in op uit het DP-kamp voor geïnterneerde Balten in Hanau verzonden post. Thomas Löffberings artikel over de luchtpostbrief uit 1937 en de bijdrage van Yehoshua Eliashiv over blok 2 van Letland uit 1939 kunt u in vertaling lezen in dit nummer van ons eigen blad. Tenslotte houdt Bernhard Fels ons, zoals gewoonlijk, op de hoogte van actuele postale ontwikkelingen in Litouwen.

Ruud van Wijnen

Rossica Spring 2024 ; No 182

Onze leden en leden van de Arge Baltikum kunnen gratis de digitale versie lezen. De papieren versie las ik en sommige artikelen vallen op. Nee, niks Baltisch, soms relatief weinig filatelistisch, maar wat een interessante stukken kwam ik tegen!

Anatoliy Mikheev schrijft over de “yasak”, de belastingheffing in Siberië waarbij pelzen het betaalmiddel waren. Betalen betekende in de praktijk: onderwerping aan het gezag van Moskou. Hij toont antieke brieven en illustreert een en ander erg fraai met oude afbeeldingen. Na de vernietiging van het Kievse “Roes/Rusland” in 1240, waarbij vrijwel alle andere vorstendommen ook ten onder gingen, volgden eeuwen van onderdrukking door de Mongolen. Net zoals de Spaanse vorsten stap voor stap de islamitische heersers uit Spanje verdreven, deden later de Moskouse grootvorsten hetzelfde met de Mongolen. Uiteindelijk leidde dit tot de bezetting van heel Siberië tot de Stille Oceaan. Vergelijkbaar met de Amerikaanse opmars naar het Westen, naar de Stille Oceaan.

Heel leesbaar artikel.

Wilt u meer weten over patriarchen en de orthodoxe kerk? Lees dan van Raimundas Marius Lapas over dit onderwerp. Hij vertelt een en ander aan de hand van postzegels waarop Tichon staat, de in 1925 overleden patriarch die heilig verklaard werd.

Meer filatelistische details zijn te vinden in het artikel van Vitalij Katsman over stempeltjes van handelaren en eigenaren die te vinden zijn op de achterkant van Zemstvo zegels. De Transsiberische spoorlijn en postvervoer erover is altijd een hot item. Lev Ratner schreef er over. Zelf vond ik weer een stuk van Vladimir Venetstoe boeiend. Hij schrijft over bijvoorbeeld een gebied dat we kennen als Tanna Touva met de bekende mooie zegels van de jaren '30. Hoe is dit gebied, net als Boechara en Chiva, Russisch geworden en wat zien we op ons gebied van -in dit geval– geldovermaking per post?

Aangetekende veldpost 1943-1945 met 5 cijfer veldpostnummers vormt het thema van Meer Kossoy. 136 pagina's leesplezier en studiegenot.

Olav Petri

The British Journal of Russian Philately November 2023 ; 113

Het laatste nummer van de nu opgeheven vereniging. Zoals altijd is het weer een mooie aflevering. David De bijdrage van M. Skipton and Steve Volis gaat weer over de verborgen Sovjetcensuurstempels 1927-1941 (deel 3). Gilbert M. Rios schrijft over de stempels van fabriekspostkantoren in de tsarentijd. Dit zijn stempels met de aanduiding “Завод”[zavod], fabriek. Ik heb er zelf een paar: leuk artikel. In dit nummer ook een artikel over een andere hobby van mij: postgeschiedenis van de Krim door Alexander Epstein and Thomas Berger. Het gaat over de periode 1917-1921 (deel 2). Nog veel andere artikelen, waaronder een bekende naam: Raimundas Marius Lapas. Hij schrijft over het Britse bedrijf May & Baker met klanten in Litouwen.

Jan Kaptein